

Ազգ

8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2019 ՈՒՐԲԱԹ 42(5589)

ՀԱՍԱՐԱՎԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Կրթական բարեփոխումների սկիզբը՝ վերջից

Դասադուլ՝ Երեանի Պետական լուստրանում, վրդված դասախոսներ՝ գրեթե բոլոր բուհերում, ֆննարկումներ՝ կրթական ու գիտական հաստատություններում, ասուլիսներ՝ մասնավոր առաջնություն, ֆննարկում՝ Ազգային ժողովում, արտադրություն՝ Ազգային ակադեմիայի նախագահությունում: Ոչ ֆալսիֆիկացիայի օրակարգով բողոքի նման այլ դեռ չէր ծավալվել վերջին ավելի քան մեկ տարում: Երեան է, առայժմ մասնագիտական-մասնավորական շրջանակներում դարձված, սակայն շատ հավանական է, որ բողոքի այլ շուրջ ընդգրկի մասնագիտական շրջանակները՝ ընդդիմության դրոշմով մասնավորապես, մասնավորապես բողոքողները դասանուններ են միանգամայն կրթության ու գիտության նախարարի հրաժարականը:

Պատճառը հայտնի է՝ կրթության եւ գիտության նախարար Արայիկ Գրիգորյանի ստորագրությամբ ներկայացված 42 էջանոց օրենքի նախագիծը՝ «Բարձրագույն կրթության եւ գիտության մասին» վերնագրով, որի հասկալից այն կետերն են ընդվզման առիթ դարձել, որոնք վերաբերում են՝ մեկ կողմից գիտության բնագավառին՝ գիտական ինստիտուտների ֆինանսավորումը եւս առավել կրճատելու եւ դրանց գործառնությունները բարձրագույն կրթական հաստատություններ տեղափոխելու առաջարկումով, մյուս կողմից՝ բուհերի ոչ հումանիտար ֆակուլտետներում ու բաժիններում հայոց լեզվի, գրականության եւ հայ ժողովրդի դասնություն դարձնելու դասավանդման դրույթը վերացնելը կամ այդ առարկաների դասավանդումը հայեցակարգային դարձնելը:

Կողմի սյունակներում մեր աշխատակցուհու հանգամանային արձագանքը նախագծի գիտությանը վերաբերող հասկածանքները՝ թույլ է տալիս ինձ կենտրոնանալու հայագիտական առարկաների դասավանդման խնդրի վրա, որը, բնականաբար, նախագծի ֆննարկների գլխավոր թիրախն է հանդիսանում: Ընդգծվում է դրանց դասավանդման անհրաժեշտությունը մեր կրթական համակարգի բոլոր մակարդակներում՝ ազգային մասնագիտական կետերում, առող սերունդներին ազգային արժեքներով դաստիարակելու, մայրենի լեզուն, գրականությունն ու հայոց դասնությունը ավելի խորը ուսումնասիրելու նպատակով: Ոչինչ չկունեն ավելացնելու այդ առարկությունների վրա: Սակայն, կարծում եմ, որ օրինագծի եւ ֆննարկները, եւ դրանց անցումը անցեստան են մի կարեւոր խնդիր, որը դարձել է խոցելի գարշադրող մեր կրթական ողջ համակարգի՝ հանրակրթությունը, նկատի ունեն այս բառի ամբողջ ծավալը՝ դրոշմ, հեռուստատեսություն, սոցցիալցեթ, հանրային գովազդներ, հասարակություն, նույնիսկ՝ Ազգային ժողով ու կառավարություն: Այսպիսով, մեծ են սեր, նույնիսկ վարչապետի, դասնականների, հայտնի մասնագետների, գիտնականների, արվեստագետների լեզվում: Իսկ հոռեզուները՝ ժողովուրդը, բարձրագույն, անգլերենի եւ ռուսերենի սխալման կիրառումը, որը շատերին թվում է բնական ու նախընտրելի: Մեր երիտասարդներն արդեն չեն նախաճանաչում, ոչ էլ ճանաչում են կամ ընթանում, այլ՝ գավազել են անում, լանջի են գնում, դիմորդի են հրավիրում, իսկ ուսուցիչները փարթի են կազմակերպում ու դեմստից առնում: Փողոցում կամ խանութում մտնող գրական հայերենը շատերին զարմանք է առաջացնում, նույնիսկ՝ արհամարհանում: Մեր բերնային խանութները, գրագետ ու տղամարդի ներկայանալու համար, «ընդհուպ մինչեւ» 70 տարեկան գեղջուկ արդար են առաջարկում, բժիշկները խոստանում են «ցանկացած» հիվանդություն բուժել, բարձրագույն գիտնականը դասնականություն է հայտնում հակառակորդի «ցանկացած» ռեզոնանսային արձանի հակառակած թալ, մեր գիտնականը, ըստ դասնականության նախարարության հարողորդությունների, «վիրավորում» են ոչ թե վեր են ստանում, իսկ մանկապարտեզի երեխաներն արդեն ռուսաց լեզուն են «ուսումնասիրում»: Երեխա սասցի ու հիշեցի մեր դրոշմների շրջանավարտներին, որոնք, ֆիչ բացառությամբ, չեն կարողանում անսխալ մի քանի տողանի դիմում գրել, կամ նամակ:

Ինձ թվում էր, որ կրթության եւ գիտության նախարարը, ՀՀ վարչապետը եւ օրինագծի մյուս դասնականները հարցը ճիշտ հունի մեջ դրած եղան, երբ իրավամբ հարց սվեցին, թե այդ ինչպե՞ս է որ մեր երեխաները 12 տարի դրոշմում հայոց լեզուն, գրականություն, հայոց դասնականություն անցնելուց հետո դեռ անգրագետ են մնում, բայց իսկույն, մի կողմ թողնելով այդ անսխալմանը՝ նրանք ուսում կատարեցին դեռի բուհական համակարգ, անգամ Հարվարդ, Քեմբրիջ ու Սորբոն: Այնինչ մեզ էր մնային այդ՝ առաջին կետի վրա ու փորձեին կրթական բարեփոխումների հարցը ֆննարկել, լուծումներ փնտրել այդ սկզբնականից, սարսական դասարաններից մինչեւ ավագ կոչված դրոշմ: Դրոշմական մեր համակարգը անցնող 28 տարեկան ընթացքում ինչ փորձերի, փորձարկումների ու փորձանքների ենթարկվեց: Բոլորնայի համակարգից մինչեւ օտսիմայացում եւ նորանմուծություններ՝ ինչպիսի՞ խառնաձուլված առաջացրին, սարսղնեցին դրոշմական՝ թեկուզ խորհրդային կանոնակարգված համակարգը. դրոշմական ծագումները, դասագրքերն ու ձեռնարկները, մանկավարժական խոսքերը, հասարակության անսարքությունը: Որն է դասնաբար կամ դասնաբարները, որ այսօր շատ անգամ կարմիրդրոշմավոր կիսագրագետ դասնականներ ու երիտասարդներ ունեն: Կամ, դրական կողմից մոտենալով հարցին, ո՞րն է դասնաբար, որ, օրինակ, Օձուն գյուղում ահեկ ու ջահել մտնող հայերեն են խոսում: Միթե տեղի 150-ամյա հրապարակի դրոշմի շուրջն է:

Ահա թե որտեղից մեզ է սկսել կրթական բարեփոխումները, ռեֆորմը, որը իսկապես անհրաժեշտ է մեր ժողովրդին ու դասնականը, մեր նորահաս սերունդներին:

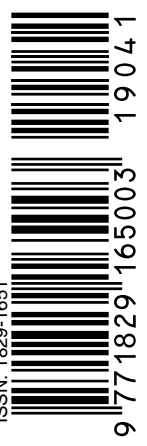
Հավանաբար շատողականությունը, հեղափոխականությունը կամ մեքի ծուլությունն է դասնաբար, որ մեր իշխանությունները համարեցական ու համազգային հարցեր ու խնդիրներ լուծելիս, այս էլ ֆննարկող անգամ, սկսում են վերջից: Արդյունքը՝ ֆաուս:

ՏԱՐԻՆԱ ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ

Աշխատանքի հնարավորություն

Նոյեմբերի 7-ին բացվեց հայ-իտալական Ceramisia գործարանը, որն արտադրում է կերամիկական իրեր: Գործարանը կառուցվել է «Multi Group» կոնցեռնի եւ իտալական «Italian Stoneware» իտալական համաձայնագրով: Բացման արարողությանը մասնակցել են Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը, «Multi Group» կոնցեռնի ղեկավար, «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության նախագահ Գագիկ Ծառուկյանը, իտալական կողմի ներկայացուցիչը:

Գործարանի աշխատակիցների թիվը նախատեսվում է հասցնել 1000 -ի, այժմ 35 մարդ է աշխատում, մասնագետների թվաքանակը կա, ֆանի որ մասնագետները հեռացել են երկրից : Աշխատավարձը 150 հազար դրամից կես միլիոնի է հասնելու: Ըստ Գ. Ծառուկյանի՝ աշխատելու ցանկացողները կվերադառնան վե՛ր իտալական: Ներդրումները սկզբնական փուլում լինելու են 30. Նվ բերրի սահմաններում:

Գիտությանը մնացորդային եղանակով ֆինանսավորելու մոտեցումը հնացած է

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Ինչ հիշում եմ ԳԱԱ թղթակից-անդամ, ֆիզմաթ գիտությունների դոկտոր Արթուր Խաչատրյանին՝ նա ղայաբար է գիտության ֆինանսավորումն ավելացնելու համար, անգամ այդպիսի անվանումով շարժում է հիմնադրել: Գիտության ֆինանսավորումն ավելացնելու համար նա ղայաբար է վերջին մի քանի վարչապետների օրոք, նրա ղայաբար լայնորեն լուսաբանել են, այդ թվում՝ ես: Տարբեր հետաքրքրական առաջարկներ անելով եւ միշտ խնդրի ղայաբարները լինելով՝ գարնանային է, որ մինչեւ այժմ նա գիտության ֆինանսավորման այլընտրանքային նախագիծ չի մտակել: Որովհետեւ երբ բանը հասնում է գիտության ֆինանսավորման վերաբերյալ լայն ֆննարկումներին, ու վերելնում միշտ ասում են՝ առաջարկներ չենք ստացել

գիտնականներից՝ «ինչ-որքան» առաջարկների մի թուղթ լինի դասնաբար: Ու չնայած Արթուր Խաչատրյանն ասում է, թե ոչինչ չարժե այն կառավարությունը, որին մեք է բացարձակ գիտության կարեւորությունը, մեք գտնում ենք, որ արժե բացարձակ միշտ, ֆանի

որ գիտությունից հեռու կանգնած մարդիկ են սովորաբար գալիս իշխանության, իսկ նրանց կուսակցից կամ ոչ կուսակցի ղոլորսային դասնականները սովորաբար ձիսկ չեն անում նրանցից 4

ՌԱԿ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վերջին օրերին Հայաստանում զգնվող մի խումբ սպիտակաշոր ռաձակավարներ եւ նրանց միացած երեւանաբնակ մի քանի սիրահայեր արժանացան ՀՀ կառավարության ամենաբարձր մակարդակի ընդունելությանը՝ որոշեցին «ՌԱԿ կենտրոնական վարչության» անդամներ, չհանդիսանալով այդպիսին:

Ինձնակոչների այդ խմբակի գործունեության միակ օրակարգը ցարդ եղել է դարբերաբար Հայաստան այցելել եւ ընդունվել նախկին թե ներկա բարձրագույն իշխանության կողմից եւ այդպիսով լեգիտիմություն մուրալ, մեկ էլ՝ ռեզոնանսայիններ անել Հայաստանի Հանրապետությունում 1991 թ.ից ի վեր օրինավորապես գործող ՌԱԿ-ի ու նրա կենտրոնական վարչության դեմ:

Քանիցս հայտարարելով հանդերձ, որ իրենք դեմ են Հայաստանում ֆալսիֆիկացիայի գործունեությանը՝ զբաղվելու գաղափարին, նրանք դեռ երկու տարի առաջ դիմել էին ՀՀ արդարադատությանը եւ ղայաբար մեր երկրում 28 տարուց ի վեր գործող կազմակերպությանը գրվել ՌԱԿ անունից, զինանշանից ու դրոշմից... Դեռ վերջերս ՀՀ Վճարելի դասարանը, անհիմն զգնելով աշխարհում ոչ մի տեղ գրանցում չունեցող այդ խմբակի ղայաբարները, մերժել էր այն, ինչի մասին տեղյակ էր մասնագետները: Բարձրագույն իշխանությունը: Եվ, հակառակ այդ փաստին, նույն իշխանությունն ընդունեց ինձնակոչ խմբակի ներկայացուցիչներին՝ թույլ տալով առնվազն 3 կողմիս սխալ:

1- Այդպիսով փաստերն, ՀՀ իշխանությունը լեգիտիմացնում է խմբակի հակաօրի-

նական գործունեությունը, կարեւորում է անկոչներին՝ որոնք անցնող սասնանյակում ոչ մի օգուտ չեն սվել ոչ Սփյուռքին, ոչ Հայաստանի Հանրապետությանը, ոչ էլ Արցախին, ֆանի ոչ ծրագիր ունեն եւ ոչ էլ միջոց:

2- Քաջալերում է Սփյուռքում կուսակցության դասնականները:

3- Ուղղակիորեն խանգարում է ՌԱԿ հայաստանյան կառույցին եւ առաջին հերթին կենտրոնական վարչությանը, որը 2012 թ.ից դասնականացած ձգտում է համախոհությամբ վերամիավորել ու համախոհել կուսակցությունը հայաստանակենտրոնության առանցքի շուրջը:

Մեզ մնում է ափսոսանք հայտնել, որ ՀՀ ներկայիս իշխանությունները շարունակում են ՌԱԿ-ի նկատմամբ ՀՀ նախկին իշխանության, անվանադրելով՝ Սերժ Սարգսյանի եւ Հրանուշ Հակոբյանի կիրառած ղայաբար ֆալսիֆիկացիայի ֆալսիֆիկացիայից, որը վնասում է ոչ միայն ՌԱԿ-ին, այլեւ մեր ժողովրդին, մեր դասնականությանը:

Այս առթիվ հարկ ենք համարում հիշեցնել, որ ՌԱԿ Կենտր. վարչությունը շարունակելու է իր սերտ համագործակցությունը Սփյուռքի տարբեր գաղութներում գործող ՌԱԿ Գերագույն խորհրդի եւ նրա շրջանակների հետ, հույս տանելով, որ մոտիկ արագայում, միշտ հայաստանակենտրոնության սկզբունքով, ՌԱԿ-ը մեր ժողովրդին դարձյալ կներկայանա որոշեց Հայաստան-Սփյուռք մեկ եւ անբողջական կազմակերպություն:

ՈՍԿԱՎԱՐ ԱՎԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄՍԿՅՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ Երեւան, 6 նոյ. 2019

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Չըլլալիք վարորդներ

Կանգնած եմ մայթին եւ փոխադրակառք մը կը սղասեմ: Ինծի նման ալ՝ շատեր բոլորն ալ կ'ուզեն տեղ հասնիլ 100 դրամով: Անդին, մայթեզրին, թափսիները շարք բռնած են եւ ակնդէտ շատող մը կը սղասեն, որ համբերութիւն չունի երկար սղասելու եւ 100 դրամի փոխարէն դատարար է 600 կամ աւելի վճարելու:

Շարքին առաջին թափսիին վարորդը իջաւ մեքենայէն, բարձրացաւ մայթ, աջ ձեռնով բռնեց փթիւն ու խնջեց մայթին վրայ, ապա՝ նոյն գործողութիւնը կատարեց ձախ ձեռնով, յետոյ թափսիականի չնամանող, կասկածելի գոյնով լաթի կտոր մը հանեց գրդանէն, ձեռները սրբեց, մօտեցաւ մեքենային եւ նոյն կտորով սրբեց անոր աղակալները ու անցաւ դէկին առջեւ:

Աչքերս սառած կը դիտեմ ու կը մտածեմ, որ փչեց ետք անդայն մէկը լիցի մտքի, այդ ձեռքին մէջ դրամ դնէ, ապա նոյն ձեռքէն դրամին մանր վերցնէ...

Անհանգիստ կը զգամ, թէւ նորութիւն չէ, սակայն դարձեալ անհանգիստ կը զգամ: Ասկէ առաջ ալ տեսած եմ այսօրիսի անկիրք վարորդներ, կամ ընդհանրապէս այս ձեռով փթ մարտը մեծահասակ ֆաղափաղներ. նոյնպէս ըլլալէն աւելի՝ զայրացուցիչ է, չի վայելէր մեր երկրին:

Անցեալները թափսիի մը ձեռք ըրի, երանի ըրած չըլլայի, մոլթ, անթափանց աղակներէն Անու վարորդը չէր երեւեր, եթէ նկատէի որ երիտասարդ է, կը խուսափէի: Չստայ եւ նստեցայ: Տղան դէկին վրայ կ'ստայ, կարծես ձիու վրայ նստած, կարծես մրցումի ելած էր վազանց կատարող մեքենաներուն հետ. ու դատարարները որ անցնող վարորդներէն մին նկատողութիւն մը ընէ մեր ձեռքերէն... Երեւոյթիւն, վարորդին: Կարծես մէկը մեղուի բոյնը խառնուցեց. վայր... այդ դրան էի համարձակողը, ու մեր հերոսը ամենակեղտոտ, ամենափողոցային հայիտանմաններու հեղեղին բերանը բացաւ, ոչ մայր ձգեց, ոչ իոյր, ոչ ընտանիքի ու գերապատան... Եվ այս բոլորը՝ ձիաբարձու աւելի բերքոտ լիճակի մէջ:

Փորձեցի հանդարտեցնել, բան մը ըսել, մտքի ընդողով է: Ամէն գնով աւելանցեցաւ հասնիլ խօսք մեքենային. լուսաստիւնի կարմիր լոյսը լուծեց հարցը, հասաւ անոր, իջաւ մեքենայէն ու յարձակեցաւ վարորդին վրայ, դռնակ-կանցելով ու զայն հրաւիրելով որ վար իջնէ ու... կանաչ լոյսը փրկեց, մեքենաները շարժեցան, մեր հերոսն ալ միասին, այնպիսի «գունագեղ» հայիտանմաններ կը շարունակէր շարժել միասին հասցնել ու չէր յազենար: Չգիտեցայ, դրամը երկարեցի ու խնդրեցի որ կենայ եւ իջայ: Կը մտածեմ, եթէ մեքենային մէջ կ'իմ ըլլար, ի՞նչ լիցի ըլլար:

Այսօրիսի փողոցային տղոց մեքենայ կը վստահուի, իսկ վարորդական արժանութեան դատարարները ինչպէ՞ս արժանանան որ այս տղան վարորդ աւելանայ, եթէ անուրից այդպիսի դատարարները գոյութիւն ունին: Թափսիները ֆաղափ մը դնեն եւ, վարորդները որո՞ւ ձեռով տղաներին ստեղծողներ են: Վերը յիշած երկու օրինակներս բազմապատկէ ու ըստ, մեր ֆաղափն կը վայրէ:

Երբ այս տղան կը շարժուի, դուրսը բարձրաձայն երգ ու երաժշտութիւն կը հնչէ, Երեւանի 2801- ամենայն սարեղարձն է, որուն այս տղան բնաբանը՝ «Երեւանը մեր սրուն»-ն է: Անուրից բոլորիս սրին մէջն է, անկասկած, սակայն վերը յիշածներս վստահաբար սիրտ չունին:

Մեծ-մեծ բաներու ետեւ ինկեր ենք աւելանալու զարմացնելու համար մեր մզկիտ երկրին մեծ յաջողութիւններով, երբ անդին աւելի մանր հարցեր կան, որոնց հանդէպ անարարներ են:

Մեր թափսի ծառայութիւնը ամենայնպէս մնաց ու անկազմակերպ վիճակի մէջ է. կարծես հեռաւոր Արեւելի, կամ Ափրիկէի խոլ մէկ ֆաղափն մէջ ենք: Լուրջ աշխատանք մտնէ այս հարցը կարգաւորելու: Նախ՝ թափսիները յատուկ արժանութեամբ, յատուկ թիւեր կրելու են, բոլորը միազայն ըլլալու են: Աղակները թափանցիկ, բոլորն ալ հաշուիչ ունենալու են: Շատ երիտասարդ տղոց արգիլելու է թափսի վարել: Բոլոր վարորդները դատարարներ կրկին ըլլալ, մաքուր երեսով ու բերով: Անհրաժեշտ է դիմորդները ֆնտրելու անցնել, ապա վարելու իրաւունք տալ, կամ չտալ: Նոյնը ընելու է ամէն օր մարտը հետեւում ունեցող դատարարներու հետ՝ ճաշարան-սրահներու սղասակներուն, հիւրանոցներու հիւրընկալներուն հետ եւ այլ:

Շողովուրդը կ'ըսէ՝ «խօսքով փիլիսոսայէտի», Երեւանն ալ խօսքով չի սիրուի:

Վրաերթի գոհի հարազատները ձգտում են արդարության եւ նման դեմքերի կանխման

Օրերս գրուեցին մի մարդու՝ Արմեն Մելիքյանի հետ, որի որդին, վրաերթի ենթարկվելով, մահացել էր մեր գրուցից մեկ շաբաթ առաջ՝ հոկտեմբերի 28-ին: Կիսելով նրա եւ մյուս հարազատների վիճակը, որոշակի կրճատումներով՝ ստորեւ ներկայացնում ենք նրա դատարարությունը իր որդու մահվան կառուցումը:

«Տղան՝ Մելիքյան Արմենի Մելիքյանը, հոկտեմբերի 28-ին Տիգրան Մեծ դուրսայում, «Տաշիր» առեւտրի կենտրոնի հարեւանությամբ վրաերթի ենթարկվեց: Ականատեսների վկայությամբ՝ այդ դահլիճը փողոցն ազատ էր եղել, մեքենաներ չեն եղել, տղան փորձել է անցնել, բայց հանդիմակաց գծով շատ մեծ արագությամբ ընթացող 17 ՏՏ 286 դեպի մարտնչական BMW մակնիշի մեքենան վրաերթի է ենթարկել նրան: Տղայիս վրաերթի ենթարկելուց հետո վարորդը դիմել է փախուստի:

Երեկոյան 22:40-50-ի սահմաններում ինձ զանգահարեցին եւ ասացին, որ տղան վրաերթի է ենթարկվել, բայց մահվան մասին այդ պահին ոչինչ չհայտնեցին, ասացին, որ ոսկն է կոտրել: Տեղ հասնելուն ժամ ասացին, որ տղայիս արդեն տարել են թիվ 1 Յանայարանական հիվանդանոց: Բարձրացաւ այնտեղ, մարդիկ էին կանգնած, ուշադիր ինձ էին նայում: Ցանկացաւ տղայիս տեսնել, բայց ասացին, որ վնասվածքը լուրջ է, եւ զսնվում է դատաբանական բաժանմունքում: Մտածելով, որ տղան օգնության կարիք ունի եւ չդատարարեցնելով, թէ ինչ է այդ բաժանմունքը, արագ գնացի այդտեղ, փորձեցի ներս մտնել, բայց դռան մոտ կանգնածներից մեկն ասաց. «Եղբայր, սառնարանում է, օգնելու ոչինչ չկա»: Այդ պահին ոսկերս թուլացան, հասկացա ամեն ինչ. տղան մահացած էր:

2 օրի Արցախում դատվող ծառայելուց հետո նա 3 ամիս էր, ինչ վերադարձել էր բանակից, խնջույք արեցին, ուրախացան, որ վերջապէս հետ էր եկել... Տեսնազիտներու համալսարանում էր սովորում, բանակից վերադառնալուց հետո որոշեց ուսումը հեռակա դարձնել, որպէսզի նա աւելի աշխատի եւ հոգա իր կարիքները: Տղան աշխատանքի անցավ «Շերտի» ռեստորանում: Ամէն ինչ բնականոն հունով էր ընթանում, մինչեւ չարաբասիկ դեմքը:

Նրա թողմանը հազարավոր մարդիկ էին եկել՝ հարյուրավոր ծաղկեղևակներով, թէ իր ծառայած զորամասից, թէ համալսարանից, թէ աշխատավայրից, թէ նույնիսկ այնպիսի տեղերից, որտեղ նա ընդամենը մի քանի օրով էր գտնվել: Բոլորը սգում էին նրա մահը, հիացմունքով եւ ափսոսանքով էին խոսում նրա մասին:

Թաղման արարողությունից հետո մենք որոշեցինք հետաքրքրվել վրաերթի մեջ որքան էր տղայիս մեղավորությունը, որքան վարորդին: Ես լավ գիտեմ տղայիս, նա ուշադիր էր, աշխուրջ, խելացի ու դաստիարակված, բազմաթիվ դարձանքներ էր ստացել Յանայարանի տղայության առաջին դեմքերից, նույնիսկ նախազահակալան մտնելուց էր եղել...

Դեմքի ականատեսները դատարար էին, որ մեքենան շատ արագ էր սլացել, արգելակման հետագծեր չեն էլ եղել, եւ վարորդը նույնիսկ չի փորձել կանգնեցնել մեքենան: Ես մեծ ցավ եւ վի-

րավորանք արդե՞ր. տղայիս վրաերթի ենթարկած ու մի քանի ժամ անց, ինչ-որ մէկի ուղղորդմամբ ուսկանություններ կայացած վարորդն անգամ չէր ընդունել իր մեղքը, իրեն մեղավոր չէր ճանաչել:

Մենք նույնիսկ փորձեցինք տեսնել զսնվող խառնուրդների տեսարանները նայել: Ունեմք թույլ զվեցին նայել, եւ որոշակի տեղեկություններ ստացանք: Բայց այնտեղ, որտեղ որ կատարվել էր դեմքը, այդ տեսարանի տեսարանները կատարողներն անհետացել էին: Այդ խառնուրդի ստեղծումը մեզ «ներկայացրեց», որ խառնուրդի տեսարանները «մեկ աշխատանք են, մեկ չեն աշխատում»: Երկար գրուցելուց հետո նա անկեղծացավ, որ մեզից առաջ էնտեղ եղել են վրաերթի ենթարկողի մեքենաները: Յետո միայն հասկացանք, որ մինչ մենք սզացել ենք մեր երեխայի մահը, վարորդի մեքենաները զբաղվել են հետքերը թափելով ու «աղախովազրել են» նրան:

Մենք գրուեցինք դատաբանական հետաքննություն եւ իրականացրել այդտեղ: Յարգեցինք՝ երբ վարորդը նստած էր ուսկանական մեքենայում, խնայողության հոս գալիս էր: Նա դատարարներ, որ փակ տեսարանով ավելի ուժեղ էր գալիս հոսը: Դրանից ելնելով խոսել է վրաերթի իրականացումը՝ Բարկեն Ս.-ի հետ, եւ վարորդն արտաստեղծվել է, որ վիսկի է խմած եղել: Պետական ծառայության հետ գրուցելուց հետո մենք համոզվեցինք, որ վարորդին ուղղորդել է դեմքի վայր ներկայանալ նրա հորեղբայրը, ով ուսկանության նախկին բարձրաստիճան դատարար է եղել, մեքենան էր դատաբանական խոսքերը՝ «հորիստեղը վզից բռնել-բերել ա»:

Զննիչ Վարդան Սարգսյանի արձանագրություններում նույնպէս մի շարք տարօրինակություններ կան. մեզ հայտնի է, որ վարորդը վիսկիի ազդեցության տակ է եղել, բայց ինչինչ ասաց, որ նա ընդամենը երկու շաբաթ արագութեամբ փորձաքննությունը նրա մոտ

հարթութեամբ նստանք է ցույց տալի. ինչպէ՞ս կարող է երկու շաբաթ արագութեամբ մարդու մոտ երկու ժամ անց արված փորձաքննությունն ինչ-որ բան ցույց տալ, դա խոսում է այն մասին, որ նա միայն զարեցող խնայող չի եղել: Նաեւ զարմանալի է, որ ինչինչ սահմանափակվել է խնայողության ստուգումով եւ չի վերցվել արդար անալիզ, որովհետեւ վարորդի կատարած գործողություններն ու փախուստը կատարածի տեղի էին տալիս:

Զննիչի հետ գրուցելուց հետո մեզ մոտ կատարածներ առաջացան: Զննիչը մեզ էր իր մոտ, որ դատարարը տեղի է ունեցել 22:30-ին, սակայն 22:30-ին շատ օգնություններ արդեն ժամանած էր եղել եւ արձանագրել էր որդու մահը: Նաեւ ականատեսներն են դիմում, որ դեմքը տեղի է ունեցել մոտավորապէս 22:00-ին:

Ես չեմ կարող իմ վրա մեղք վերցնել եւ ասել, որ այս կամ այն անձը ինչ-որ բան է թափանցում տղայիս գործի հետ կապված, բայց իմ կարծիքով այստեղ նաեւ տարօրինակություններ կան: Մնածաղը ես թողնում եմ իրավադատներին:

Փաստացի, վարորդը եղել է ակտիվ ազդեցության տակ, մեծ արագութեամբ ընթանալով հասել է 2 հոծ գիծ, դուրս է եկել հանդիմակաց գոտի, վրաերթ է կատարել, որի դատարարը մահացել է տղան, օգնություն չի ցուցաբերել, դիմել է փախուստի, հիմա էլ ազատության մեջ զբաղվում է հետքերը կոծկելով, էլ ի՞նչ լիցի անել վարորդը, որ իրեն ձեռքաւարկելու...

Օրենքով սահմանված կարգով վարորդը թե՛ք էր դատարար, բայց ես սա ասում եմ ոչ թէ վրեժխնդրությունից ելնելով, այլ հասկանալով, որ իմ դառն ճակատագրին կարող են արժանանալ նաեւ ուրիշները: Զարգալը ֆառսի կվերածվի, եթէ մնան կարգազանցները չդատարարեն:

Ես չեմ ուզում մեր ընտանիքի վիճակն ուրիշներին էլ դատարար: Դրա համար կոչ եմ անում համադատարարական մարմիններին՝ բացառապէս այս գործն ու դատարարական օրենքի ենթարկել մեղավորներին: Ես ուզում եմ, որ իմ տղայի մահվան դեմքը վերջինը լինի, դա մեծ դժբախտություն է, անտանելի ցավ, այդ ցավը ոչ մէկին չեմ ցանկանում, ուստի՝ թէ՛ օրինադատ մարմիններին, թէ՛ իշխանություններին կոչ եմ անում այս դեմքը վերջինը դարձնել:

Ես դիմում եմ նաեւ ընթերցողին, թող իմը որո՞ւ արդար՞ք է իմ դատարարը, թէ՛ ոչ, ես վրեժխնդրության ծարավ չեմ, ես դաժան չեմ, բայց գոյություն ունի օրենք, որը դատարար է կանխել այն, ինչ տեղի ունեցավ որդու հետ: Թող ոչ մէկ ընտանիքին մնան ցավ չդատարար:

Խնդրում եմ կրկին ցավակցություն հայտնելով տարաբախտ երիտասարդի ծնողներին, հարազատներին, բարեկամներին եւ ընկերներին, խոստանում է հետամուտ լինել համադատարարական մարմինների հետագա գործողություններին:

Հաջորդիվ

Անգլերեն բնագիրը ու՛ր ստանալու դատարարները ներկա համարում չկարողացանք հրատարակել համապատասխան մտայնական եւ հրատարակագիր Երվանդ Ազատյանի ճանաչողական ու վերլուծական իմաստով հրատարակող հոդվածը ԱՄՆ կոնգրեսի ստորին պալատում Յայոց ցեղասպանության բանաձեռի ընդունման վերաբերյալ: Փաստը, իրողություններ եւ ընդհանրացումներ՝ որոնց գոնէ Յայաստանում տեղյակ չէինք:

Առաջիկա համարում թարգմանաբար կ'ներկայացնենք այն մեր ընթերցողներին:

ՀԱՎՈՐ ՉԱԵՐՅԱԼ

Թուրքիա

Նոյեմբերի 5-ին Թուրքիայի նախագահ **Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը** Մեջլիսում ելույթ ունեցավ «Արդարություն եւ բարգավաճում» կուսակցության խորհրդարանական խմբակցության առջեւ: Ելույթում նա անդրադարձավ երկրի սնտեսական կյանքին, Սիրիայի վերջին զարգացումներին, ԱՄՆ-ի, Եվրոպական միության, Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների ներկա վիճակին: Մինչ անգլիական «Economist» հանդեսը վերջին համարում, հաշվի առնելով թուրքական սնտեսության ֆինանսական դժվարությունները, հարաձուլ սղաճը, արտադրության կրճատումը, գործազրկության աճը, որի ցուցիչը հասել է 8.5 %-ի, Թուրքիայում վաղաժամկետ ընտրությունների կանխատեսում էր անում, Էրդողանը բառացի ասաց. «Կենտրոնական բանկի նախորդ սնտեսը խոսք էր լսում, նրան դաժանից ազատեցին: Նոր սնտեսը խոսք էր լսող է, վարկերի սոկոսադրույթները իջեցրեց, դրա հետ նվազեց սղաճն ու հունի մեջ մտավ սնտեսությունը»: Սիրիայում սիրող իրավիճակի առնչությամբ նա մեղադրեց ֆրանկան ուժերին, թե չեն ենթարկվում ձեռք բերված թայմանավորվածություններին, ահաբեկիչները դեռեւս Եւրոնակում են մնալ իրենց տեղում, եթե չհեռանան, ապա իրենք կանեն այն, ինչ անհրաժեշտ է:

Ձեռք բերված թայմանավորվածություններ ասելով Էրդողանն ակնարկում էր հոկտեմբերի 17-ին Անկարայում ԱՄՆ-ի փոխնախագահ Մայք Փենսի գլխավորած դաշնակցության հետ ստորագրած համաձայնագրերը եւ հոկտեմբերի 22-ին Սոչիում ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ հանդիպման արդյունքում ձեռք բերված թայմանավորվածություններից հետո երկու երկրների արտգործնախարարներ Սերգեյ Լավրովի եւ Մեվլութ Չավուսօղլուի ստորագրած հուշագրերը:

Իրականում դա նույնպես համաձայնագիր է, որովհետեւ հուշագրի սակ առհասարակ չեն ստորագրում: Ըստ ամենայնի ռուսական կողմն ընդառաջել է Էրդողանին, այնպես, ինչպես Անկարայի թուրք-ամերիկյան համաձայնագրով հայտարարված զինադադարի դաշնագրում, որը թուրքական լրատվամիջոցները նախագահ Էրդողանի օրինակով անվանում են «հաղադրության աղբյուր գործողությունների ժամանակավոր դադարեցում»:

Հասկանալի է, որ Սոչիի հուշագրի ռուսական տեքստում հիշատակվող «Քրդական ինֆրադաշնակցության ստորաբաժանումները՝ YPG-ն», թուրքերն արբերակում նշված է «YPG-ի ահաբեկիչներ»: Դա նկատվել էր Պուտինի եւ Էրդողան մամուլի համատեղ ասուլիսում, որտեղ հակառակ ՌԴ նախագահի, վերջինը համառոտեւ ահաբեկիչներ անվանեց YPG-ին: Էրդողանի համառոտումը, սակայն, իրերի դրությունը Թուրքիայի տեսանկյունից չի փոխել Սիրիայում: Ոչ էլ ուսուցողության եւ արժանացել նրա անընդմեջ կրկն-

վող խոսքերը, թե Թուրքիան դեռ սուրբուն է, դեռ սուրբուններն ահաբեկիչների հետ չեն բանակցում: Իրականում դա ճիշտ չէ, 2011-ին Նորվեգիայի մայրաքաղաք Օսլոյում Թուրքիան բանակցել էր PKK-ի դաշնակցության հետ, բանակցությունները թուրքական կողմից վարել էր Ազգային հետախուզական կազմակերպության ղեկավար Հաֆան Ֆիդանը, այն էլ Էրդողանի անմիջական կարգադրությամբ, որի մասին վերջինս էլ խոսեց:

Ավելին, թուրքական իշխանությունները, բացի բանակցություն, YPG-ի նման ահաբեկչական համարվող Դեմոկրատական միասնության կուսակցության PYD-ի համանախագահ Սալիհ Մուսլիմին 2013-2014 թթ. Սամբուլ, իսկ 2015-ին Անկար-

«գեներալ» եւ «հանդիպման անհամբեր տղասունով» հրավիրել Վաչինգսոն: Օգտվելով առիթից նշեց, որ Քոբանիի հանդեպ ամենեւին անուսուցիչ չեն նաեւ ռուսները, հասկալիս ՌԴ արտգործնախարարությունն ու ի դեմս նախարարի՝ դաժանաբանության նախարարությունը:

Այս ամենը վկայում է ինչպես ԱՄՆ-ի, այնպես էլ Ռուսաստանի սիրիական ֆաղափականության մեջ ֆրանկան գործողի ազդեցության աճի մասին: Դրան, ինչ խոսք, նույնպես են հոկտեմբերի 17-ին Անկարայում ստորագրված թուրք-ամերիկյան համաձայնագիրն ու հոկտեմբերի 22-ին Սոչիում Պուտին-Էրդողան հանդիպումից հետո ընդունված հուշագրերը, առավել եւս նախաձեռնողը նախագահ

Երդողանը: Այդ իսկ դաժանաբան հոկտեմբերի 6-ին ԱՄՆ նախագահը թույլ տվեց ընդարձակելու ռազմական գործողությունները Հասսաֆում եւ Դեր Ջորում: Այնպես, որ Դեր Ջորում, ինչ, ֆրանկան ուժերին:

Այլ կերպ, «Լավ» կուսակցության նախագահ **Մերալ Աֆեցեթի** դիմում արժանապատիվ «հաղադրության աղբյուր» գործողություններից «ֆրդեր Կառնեյն, Կառնեյն Ռուսաստանն ու Ասադի վարչակարգը, ԱՄՆ-ն անցավ գերահայրի, տուժող միայն «համաժառանգից անազնորդ» Էրդողանն էր»: Նման եզրակացության համար ի՞նչ հիմքեր ունեն սիլ. Աֆեցեթը: Այն, որ Էրդողանը ռազմական գործողությունները ձեռնարկել էր Սիրիայի հյուսիս-արեւելյան թուր-

ամենից, նույնիսկ 13-ին Էրդողանին տղասուն է լուրջ փորձություն Վաչինգսոնում, ոչ միայն դրա համար, որ նրա նախագահ Թամսիի հրավերով թայմանավորված այցը իրականացվելու է Թուրքիայում հանրապետական կարգերի հռչակման 96-րդ արտոգործնախարարի՝ հոկտեմբերի 29-ին, ԱՄՆ Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների թալասում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման բանաձեռնի եւ Թուրքիայի դեմ դաժանաբանություն կիրառելու օրինագրի ընդունման ֆոնին:

Կան նաեւ Էրդողանի համար խիստ մտահոգիչ այլ հանգամանակներ: Դրանցից թերեւս դեռ է առանձնացնել նախագահ Թամսիի անձամբ թուրք գործընկերը հասցեագրած եւ Թուրքիայում բուռն Կառնեյնների

Երկար մտրումներից հետո Էրդողանը վերջապես արձագանքեց Թամսիի հրավերին

Նոյեմբերի 13-ին նա Սալիսակ սանդ կիսանդիպի ԱՄՆ-ի նախագահի հետ

րա եւ հրավիրել: Ընդ որում Մուսլիմի վերջին այցը իրականացվել է, ինչպես ինքն էր ասել թուրքական «Ռադիկալ» թերթի սկզբնաղբյուրում, Թուրքիայի արտգործնախարարության հրավերով, այսինքն նախորդների ղեկավար Ջեյ Էրդեմ, որքան էլ Թուրքիան նախագահ Էրդողանի գլխավորությամբ YPG-ին ու PYD-ին բնութագրի որպես ահաբեկչական կառույց, Մուսլիմն այս կառույցներից առաջինին համարում է «Քրդական ինֆրադաշնակցության ստորաբաժանումներ», իսկ ԱՄՆ-ը, ի դեմս նախագահ Դոնալդ Թրամփի, Եւրոնակարգ թուրքերին հորդորում է բանակցել ֆրանկան կառույցների հետ:

Հարցի էությունը, սակայն, Թրամփի հորդորներով չի սահմանափակվում: Քրդական կառույցների հետ Սիրիայում ԱՄՆ-ի հետ հավասարադեմ սկսել է համագործակցել Ռուսաստանը, վերջիններս էլ երկրից ամերիկյան զինծառայողների հեռացման թայմաններում ռուսների միջնորդությամբ երկխոսություն են հաստատել Բաբար Ասադի վարչակարգի հետ, զիջելով կառավարական գործերին իրենց վերահսկողության սակ զսնվող այնպիսի ֆաղափներ, ինչպիսիք են Մանբիջը, Քոբանի, Հասսաֆն եւ Դամիշիկը: Այդ ընթացքում ամերիկյան դաշնակցության ղեկավար, փոխնախագահ **Փենսը** հոկտեմբերի 17-ին հենց Անկարայում Էրդողանից թայմանագրել է ամհաղող դադարեցնել «հաղադրության աղբյուր» գործողությունները, զինադադար հայտարարել եւ բանակցություններ սկսել ֆրանկան ուժերի հետ, միջնորդության դաժանաբանականությամբ:

Ինչ վերաբերում է **Թրամփին**, ապա նա թուրքական կողմին ներկայացրած ռազմական գործողությունները Սիրիայում իսկույն դադարեցնելու, YPG-ի եւ PYD-ի հետ բանակցություններ սկսելու թայմանագրերից զատ հեռախոսազրույցներ էր ունեցել ֆուրդ առաջնորդների հետ, այդ թվում «Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի» համանախարար Մազլում Քոբանիի: Դեռ ավելին՝ Էրդողանին վերջնականորեն զնով վերջինին հորդորել էր

Թամսիի ամերիկյան զինվորներին Սիրիայից դուրս բերելու որոշումը: Այդ զինվորները ֆրանկան ուժերին ազատ գործունեության հնարավորություն էին տալիս Սիրիայի արեւելյան: Նրանց դուրս բերման թայմաններում ֆրանկան ուժերը, մնալով դեմ հանդիման թուրքական գործերի հետ, լվածության զգացումով ստիպված մեծացան ռուսներին, որ վերջիններիս միջնորդությամբ համագործակցություն եզրեզսնեն Բաբար Ասադի վարչակարգի հետ, ինչի հետեւանով ԱՄՆ-ի կողմից նախաձեռնությունը Սիրիայում ամբողջությամբ անցավ Ռուսաստանին, աճեց նրա ինդիանականությունը սարածաբանում, կառավարական գործերը, մուսֆ գործելով ֆրանկան ուժերի վերահսկողության սակ զսնվող ֆաղափներ, նույնպես թերեւս նախագահ Ասադի գերիշխանության ընդարձակմանն ու ազդեցության աճին:

Ստեղծված իրավիճակում նախագահ Թրամփը վերանայեց ԱՄՆ-ում բուռն հակազդեցություն առաջ բերած՝ Սիրիայից ամերիկյան զինվորներին դուրս բերելու իր որոշումը: Այսպիսով ամերիկյան զինվորներից 800-ը եւ վերադարձվել, նավթահորերը, այսպես կոչված, դաժանաբանները առաջնորդությամբ: Նրանք նախնական սլայներով տեղակայվել են Հասսաֆի եւ Դեր Ջորի Երդողանում: Սակայն նավթահորերը միայն այս երկու Երդողանում չեն միայն, բացի այդ՝ չափազանց դժվար է 800 զինվորով վերահսկելը նավթառես մյուս

ֆանկան սահմանից 30 կմ խորությամբ «անվսանգ» գոտի ստեղծելու, դրա երկարությունը, հակառակ Թրամփի նախաձեռնած 120 կմ-ից, մինչեւ 444 կմ-ի հասցնելու եւ այդ գործողությունները մինչեւ ֆրանկան ուժերին արձատսախիլ անելը Եւրոնակցելու վճարականությամբ: Ընդ որում նա ԱՄՆ-ի փոխնախագահ Մայք Փենսի հետ Անկարայում թուրք-ամերիկյան համաձայնագիրը ստորագրելու նախադրարկին մեծել էր ռազմական գործողությունների 120 ժամանոց դադարը եւս մեկ օրով երկարաձգելու Թրամփի խնդրանքը: Սակայն Սոչիում Պուտինի հետ հանդիպումից հետո երկարաձգեց 150 ժամ:

Սոչիի հուշագրից Էրդողանին չսվեց իր առջեւ դրած խնդիրներն իրականացնելու գրեթե ոչ մի հնարավորություն: Նրան ամենեւին չհաջողվեց արձատսախիլ անել այսպես կոչված ֆուրդ ահաբեկիչներին, ոչ էլ կարողացավ ընդարձակել անվսանգ գոտին, հակառակ իր հավաստիացումներին, նախքան ֆրանկան ուժերի հեռացումը, վերջ սվեց նաեւ «հաղադրության աղբյուր» գործողություններին: Թերեւս նրա ակնկալում կարելի էր գրանցել «անվսանգ» գոտու արեւելյան եւ արեւմուտում 10 կմ խորությամբ ռուսների հետ համատեղ իրականացվող թայմանագրի հսկողությունը, սակայն չմոռանալ, որ ամերիկյան զինվորների Սիրիա վերադարձով ֆրանկան ուժերն էլ սկսեցին թայմանագրի հսկողություն իրականացնելու արձանագրություններ: Բացի այս

տեղի սկզբ գրավոր նամակը: Դա Անկարա էր հասել դեռեւս հոկտեմբերի 9-ին: Քանի որ ԱՄՆ-ի նախագահը համայնական տնով Էրդողանին խրատում էր «աղուսություն չանել եւ չեն ծանցանալ», ուսի նամակը ֆուրդել էին նախագահականում: Զգալով դա, Վաչինգսոնում տեղեկատվության արտադրող միջոցով նամակը հայտնվել էր ամերիկյան Fox TV-ի խմբագրությունում, ապա հրատարակվել մամուլի էջերում, ընդ որում այն թայմին, երբ փոխնախագահ Փենսի դաժանաբանությունը հասել էր Անկարա: Թեեւ դրա առնչությամբ Թրամփը ասել էր. «Եթե նամակը չլինեք, ապա չէր ստորագրվի Անկարայի համաձայնագիրը», սակայն դա ավելի օտարագրվել է Եւրոնակցելու փոխնախագահ Փենսի Էրդողանի եւ նրա ընտանիքի անդամների ունեցվածքի մասին ներկայացրած փաստաթղթերի, ֆան նամակի: Նամակը թայմանագրից նույնպես է, որ Էրդողանն ընդունի ԱՄՆ-ի փոխնախագահին եւ նրա դաժանաբանության անդամներին:

Համաձայնագրի ստորագրումից հետո այլեւս անիմաստ էր նամակը թայմանագրել: Ուսի դա հրատարակվեց, թուրք լրագրողները սկսեցին հարցնել, թե նախագահ Էրդողանը թայմանագրից նամակ չի՞ գրելու: Նրանց հարցերին արձագանքեց նախագահի խոսնակ **Իբրահիմ Զալընը**. «Նամակն արժանան էն մեքել»: Ըստ երեւոյթին հետո համել էին աղբամանից, որ մամուլն ու ֆաղափական Երդողաններն անընդհատ արծարծում էին թայմանագրի նամակի հարցը, Թուրքիայի ազգային արժանապատիվությունը վիրավորելու ենթատեքստում:

Հոկտեմբերի 29-ին Ներկայացուցիչների թալասում Յեղասպանության ճանաչման բանաձեռնի եւ Թուրքիայի դեմ դաժանաբանություն կիրառելու օրինագրի ընդունումից հետո Թուրքիայի օրականագրը սկսեց զբաղեցնել Էրդողանի Վաչինգսոն մեկնելու հարցը: Հարցին Էրդողանի փոխարեւ դաժանաբանում էր նրա խոսնակը, թե Եւրոնակում են գնահատել ստեղծված իրավիճակը, թե նախագահը դեռ չի որոշել: ➔ 12

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

Մայրիկ...

Այս սարվա օգոստոսի 28-ին Թուրքիայի եվրոպական հասկածում զսնվող Զրբլարե ֆաղափ սրճարաններից մեկում նսած էր մի սասնամյա աղջնակ, որի կողքին՝ հայրը, մայրը եւ նրանց փասաբանները: Նույնիսկ աղջնակը չէր ժղոսում. խոսակցությունը ծանր էր: Ծնողները եկել էին դայմանավորվելու, թե անունալուծությունից հետո իրենցից որի մոտ ղեփ է աղբի աղջիկը: Դեռ վիճել են եւ հայրը գրգռանքի հանել է դանակն ու կտրել կնոջ կոկորդը:

Հիվանդանոցի ճանապարհին աղջիկը զոռացել է՝ «Մայրիկ, խնդրում եմ, մի մահացիր»... Բայց 38-ամյա էմինե Բուկուբը՝ աղջկա մայրը, մահացավ: Հայրը ձերբակալվեց:

Այս ողբերգությունից հետո Թուրքիայով մեկ հնչեց կանանց ճիչը: Էմինե Բուկուբ անունը դարձավ բողոքի խորհրդանիշ, եւ բրիտանացիները մեկ գոռում էին՝ «Մեմ Զեմ ուզում մահանալ»:

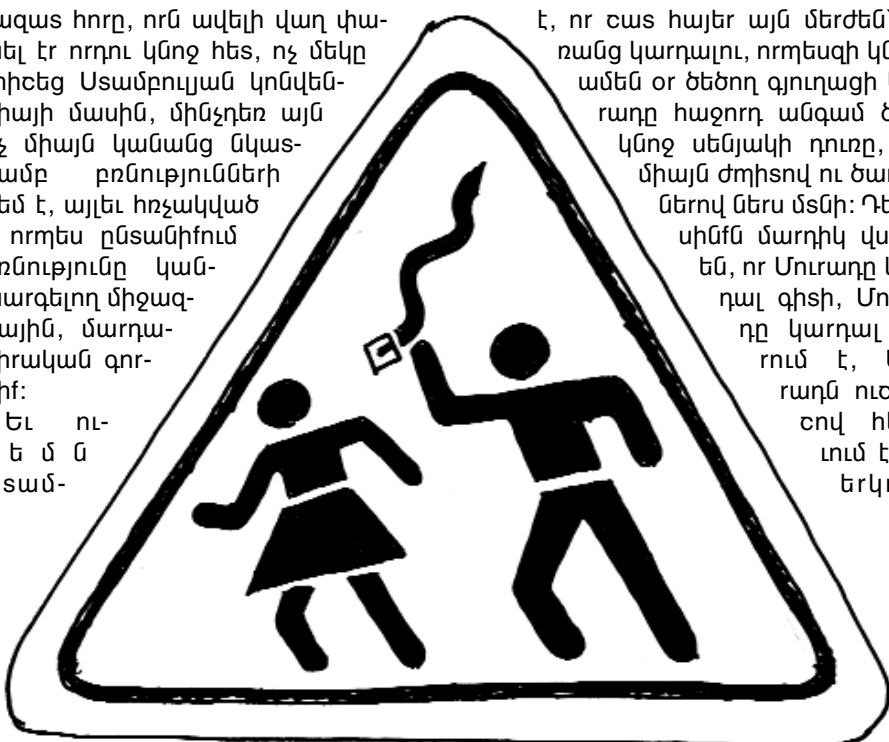
Այս սարսափելի դեմոստրացիոն 8 սարի առաջ, 2011-ի մայիսի 11-ին, Թուրքիայի ասիական հասկածում, Զրբլարեից ֆիչ հեռու, հայաստանի երկրամասում կանանց նկատմամբ բռնության կանխարգելման ու դրա դադարեցման համար կոնվենցիայի ընդունման, որը կոչվեց Ասամբուլյան կոնվենցիա: Թուրքիան առաջին երկիրն է աշխարհում, որն ընդունել է այն:

Պատահական չէ, որ Զրբլարեի ողբերգությունից հետո բոլորը հիշեցին կոնվենցիայի մասին, բայց ֆչերը խոսեցին դրա արդյունավետությունից, ավելի ճիշտ՝ փաստորեն անարդյունավետությունից: Ավելին, երբ 2010 թվականի հունիսին Մոսկվայում Զրբլարեում թուրք սղա-մարդը կրկին դանակվել սղանում է հա-

րազա հորը, որն ավելի վաղ փախել էր որդու կնոջ հետ, ոչ մեկը չհիշեց Ասամբուլյան կոնվենցիայի մասին, մինչդեռ այն ոչ միայն կանանց նկատմամբ բռնությունների դեմ է, այլեւ հռչակված է որդու ընտանիքում բռնությունը կանխարգելող միջոցառում, մարդասիրական գործի:

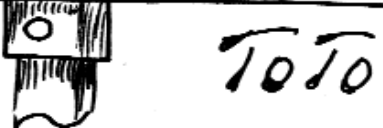
Եւ ուրեմն Ասամբուլյան կոնվենցիան, եթե զենդեռացնենք, աղա այն բացառադեպ իգական է եւ, ինչդեռ դարձվում է՝ անարդյունավետ, քանի որ միայն 2019-ին Թուրքիայում բռնության զոհ է դարձել 220 կին, իսկ ՄԱԿ-ի սվայներով ամեն սարի 66 հազար կին սղանվում է հարազատ ընտանիքում՝ մեծավորի ձեռքով:

Այս համատեղում ես չեմ հասկանում կոնվենցիան դարձադր վավերացնելու ցանկությանը սոգորված հայասնացիների մղումը: Տրամաբանում եմ, որ մարդիկ ուզում են անդամայն վավերացնել կոնվենցիան, որի անունն էր դեմ (Ասամբուլյան) միայն բավարարումները հնգում են ընդունվում եւ Սուրադի խելը գնում է օրենքները հարգել-դասվելու համար, ինչդեռ իր ընկերներին է հարգում-դասվում, ամեն ուրբաթ օր՝ արադի եւ թթու վարունգի սեղանի շուրջը: Եւ ահա, հենց Սուրադն իմանա, որ Հայաստանը վավերացրեց Ասամբուլյան կոնվենցիան, այլեւ չի կատարել, հենց ընկերական սեղանը լիցիլ է, արադի բաժակը կոտրել է ու վազելով գալու է տուն, որդեսգի միջեւ լույս չհնեն, վերջում էլ հիանանա աշուտի համեստ ղեռնամով: Հիշեցնեն,

է, որ աս հայր այն մեծեմ՝ առանց կարդալու, որդեսգի կնոջն ամեն օր ծեծող գյուղացի Սուրադը հաջորդ անգամ ծեծի կնոջ սեռական օրգանը, նոր միայն ժղոսով ու ծաղիկներով մեր մեմ: Դե այսինքն մարդիկ վստահ են, որ Սուրադը կարդալ գիտի, Սուրադը կարդալ սիրում է, Սուրադն ուշուշու է հետեւում է, թե երկուն

բուլյան կոնվենցիան, եթե զենդեռացնենք, աղա այն բացառադեպ իգական է եւ, ինչդեռ դարձվում է՝ անարդյունավետ, քանի որ միայն 2019-ին Թուրքիայում բռնության զոհ է դարձել 220 կին, իսկ ՄԱԿ-ի սվայներով ամեն սարի 66 հազար կին սղանվում է հարազատ ընտանիքում՝ մեծավորի ձեռքով:

1 Հիմա՝ ըստ էության: Այս հրադարձան արժանաբար արժանաբար Ազգային ժողովում կազմակերպված «Գիտության ֆինանսավորման հիմնախնդիրները» լուսնները, որոնց ավարտին ԱԺ գիտության, կրթության եւ մի արադի ոլորտների հանձնաժողովի փոխնախագահ **Հովհաննես Հովհաննիսյանը** խոսացավ հնչած առաջարկները սեղ հասցնել եւ միգուցե ռեալիզացնել բյուջեի ֆնանսական ծառանակ, եթե դրանք գիտականները որդես առաջարկ ձեւակորեն, մանավանդ, որ ինքը ես համարում է, թե գիտության թռիչքաձեւ գարգացման համար ֆինանսավորման ավելացում է ղեփ:

Խորհրդարանում աշխատելու մեր երկարամյա փորձը, սակայն, հուշում է, որ գիտականների առաջարկները հարկ էր հաշվի առնել բյուջեի նախագիծը կազմելիս, իսկ դրա՝ լիազումար նիսավ ֆնանսական նախորենին հնչող խոսքը հեթանակաւ անգամ կննա գոլորտի բաց թողնելու խորհրդակ միայն, քանի որ ԱԺ լիազումար նիսում հազիվ թե արդեն դաստաս բյուջեի նախագծի որեւէ դրույթ էականորեն փոխվի: Սա ղեփ է հսակ իմանան նաեւ մեր գիտականները, որոնցից ոչ մեկը բյուջեի՝ ֆինանսավորման մասով այլընտրանքային նախագիծ երբեւէ չի առաջարկել, հսակ ցույց տալով նաեւ ֆինանսավորման աղբյուրները: Ահա եւ կառավարություններն ու վարչադեպարտմենտները՝ սովորաբար սուղ բյուջեի դարազայում մասադե կամբելով գիտությունից, բանավոր խոսումներ տալով ու խաբելով գիտականներին: Միայն ինչ արժե երկու սարի առաջ երիտասարդ գիտականների ծրագրերի՝ մինչ այդ գոյություն ունեցող բյուջեից դուրս ֆինանսավորման կրճատումը, կամ ավելի սուղ՝ գիտության ընդհանուր բյուջեում սեղավորումը Կարեն Կարադեյանի կառավարության կողմից, որը խփեց ընդհանուր ֆինանսավորմանը զգալի չափով (յոթ տոկոսով):

Գիտությանը մնացորդային եղանակով ֆինանսավորելու մոտեցումը հնացած է

Ե, ինչքան կուզես ասա՝ «Գիտությունը զսնվում է կոմայի մեջ եւ հսակ գնում է մահվան» (Ա. Իսխանյան), եթե գիտության ֆինանսավորման այլընտրանքային նախագիծ չի մեակվել եւ հանրային հասանելիության մի ռեսուրսում չի սեղադրվել, որ կառավարությունները չանեն՝ առաջարկ չեմ ներկայացրել, մինչեւ կառավարության հետ աշխատելու նոր մոտեցում չորդեգրվի՝ կառավարությունները արունակելու են Հայաստանում խաբս տալ գիտության ֆինանսավորման ավելացման դարավորությունից, չեն հասկանալու, որ ՏՏ ոլորտը առաջադեպություն հայտարարելով չէ միայն՝ այդ ոլորտի սնման աղբյուր մասնագիտություններն ու ենթադրոսները ես ղեփ է խթանել: Կամ հիմա էլ կառչելու են օտարախոսում բառից, ինչդեռ նախորդները: Թե չէ դասկերպվորել, թե կառավարությունն ու գիտությունը հակառակորդներ են եւ զսնվում են բարիկարդի տարբեր կողմերում՝ միգուցե ականջի լսելիք որդես, իրոք, դիտույ է, սակայն գիտության ֆինանսավորման եկող տարվա բյուջեն դույզն-ինչ չի ավելացնի: Այն կազմում է երկրի բյուջեի մեկ տոկոսից մի փոքր ավելին, մինչդեռ որդեսգի ինչ՝ որ սեղաբարձ լինի, գոնե բյուջեի երկու տոկոսով ֆինանսավորումը նվազագույնը ղեփ է լինի: Մանավանդ որ՝ գիտության ֆինանսավորման առյուծի բաժինը գիտականների աշխատավարձերի վրա է ծախսվում, իսկ որեւէ գիտություն չի կարող առաջ գնալ՝ առանց ենթակառուցվածքների վերաբարմացման, դրա համար գումար չի լինում սովորաբար: Եթե նայենք գիտականների միջին աշխատավարձերին՝ դրանք նույնպես ողբալի են: Սարվալ-

ումները հնացած են, լաբորատորիաների մեծ մասը՝ հին-խորհրդային, շենքերի զգալի մասը՝ երեսնամյա նորոգմամբ: Եթե հաշվի առնենք նաեւ իսխանյանը մոտ կանգնած մարդկանց ֆնանսությունը՝ ենթակառուցվածքային կոռուցիայի առկայության մասին, դասկեր դարձ կլինի: Պետությունն ասում է՝ «արդյունք սվեմ՝ փող տան, գիտությունն ասում է՝ փող սվեմ՝ արդյունք տան» վիճակն է (դասգամավոր Ս. Բագրատյանի ձեւակերպումն է): Եթե նկատի ունենանք նաեւ, որ դեպքումը որդեգրել է ինչ՝ որ բան կրճատելու հաշվին ոլորտային զարգացման ռազմավարություն, աղա գիտության մեջ անարժ վիճակը դեռ երկար չի փոխվի: Ֆինանսավորման արդյունավետ մոդելների ընտրությունը ես հրատաղ է, վերջապես ղեփ է կողմնորոշվել՝ ծրագրային, թեմատիկ, թե՛ համասարած բարձր աշխատավարձի մոդելներով բավարար օգգ կադակովի:

հազար գիտական արեկումն է: Ընդհակառակը՝ բարձր է երիտասարդ եւ 65-ից բարձր տարիքի գիտականների թիվը: Ինքնին խոսում թվեր: Երիտասարդ աշխատանքներին առեցնում են՝ գիտական դրոցների սերնդափոխությունն աղա-հովելու համար, իսկ նրանք, առաջին հաջողությունները գրանցելով, գնում եւ հարսացնում են այլ երկրների գիտությունը: Ահա եւ սացվում է, որ առաջացած տարիքի գիտականների՝ բնական ճանադարհով ազատած սեղը երկար թափուր է մնալու, որովհետեւ երիտասարդները դեռ այդ սեղը դաստաս չեն գրավելու: Գիտական դրոցներ են կորցնելու, իսկ գիտական դրոցների կորուստը վերականգնելն ավելի ծախսատար է, քան դրանց դադարեցումն ֆինանսավորումը: Գիտության՝ շուրջ 12 միլիարդ դրամի բյուջեային ֆինանսավորումը բավարար չէ ոլորտի խնդիրների գոնե նվազագույն լուծում աղադակելու, եթե դրա կրկնադարձ լինել՝ զուցե եւ մի փոքր վիճակը կուղղվեր: Եւ ինչդեռ Ֆրանսիան ներկայացնող մի հայ գիտական ասաց՝ խորհրդային ձեւերից էլ ղեփ է հրաժարվել հենց ֆինանսավորման մոդելներն ընտրելիս, դրանցով մրցունակ գիտություն ունենալ հնարավոր չէ: Իսկ մնացորդային՝ մի նվազագույն գումար գիտությանը զցելու մսայնությունն այսօր տորդա-հարում է եւ գիտությունը, եւ գիտահեն սնեսությունը, գիտության այս ֆինանսավորմամբ նոր Հայաստանի սնեսությանը նոպատող գիտություն հազիվ թե ունենան:

Հարդարակումը համարեմ «Ազգի» նոպատը՝ գիտության ֆինանսավորման խնդիրներին, բյուջեային ֆնանսավորմանը առաջ:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆԿԵԼՅԱԼ

Երևանում սկսված Հավաքական անվանագրության...

ջանում կայունության դաժակաման գործում...

ՀԱՊԿ-ի վերլուծական ասոցացիայի համակարգող...

Չնայած վերջին երկուսը ուղղակիորեն ռազմաֆաղափական...

Միջոցառմանը ներկա էին եւ ողջույնի խոսքով...

ՀԱՊԿ-ի դերը սարածաբանային անվանագրության ամսական գործում

նիկական բնագավառներում նոր հնարավորություն...

եկավ նաեւ ԱԺ դասգամավոր Տիգրան Ուրիխանյանը...

Կլոր սեղանը վարում էր «Ինստեգրում եւ զարգացում»...

Խոսելով ՀԱՊԿ-ի կարելությունը մասին, գեներալ-լեյտենանտը...

Անդրադառնալով այդ ժամանակ Հարավային Կովկասում...

Ըստ գեներալ-լեյտենանտի, հենց այդ սարիներին...

եւ որ կան զարգացման սարքեր սցենարներ: Մոսկվայի...

Անդրադառնալով ռազմաֆաղափական կառույցի...

«Հանուն սոցիալական արդարության» կուսակցության...

Միջոցառման վերջին ելույթը «Ռեզոնանս» գործակալության...

Գիտությունն ու մտավորականներն այդպես էլ արհամարհված մնացին

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱԼ

«Տարփային մտավորական»

Մերօրյա իրադարձությունների հորձանուսում...

«Պետությունը բժշկին ֆիչ է վճարում, մանկավարժին...

Բայց արի ու թեւ, որ այսօր էլ բժշկին ու մանկավարժին...

Այսպես, թավեյա հեղափոխությունից առաջ...

Աշխարհի սարքեր ժողովուրդների ժամանակներին...

Հայսնի ձեռնարկություն է, որ 21-րդ դարում...

խանության՝ հենց սկզբից արեցին ամեն ինչ...

Գիտության աստիճանի աշխատողների մի մասն...

Այդպիսի իրավիճակ էր անկախության բոլոր...

Իսկ այն դասառաքանությունը, թե դասավորին...

ՈԱՖԻԿ ԳՈՎՅԱՆՆԻՍՅԱՆ

Տայասանի վասակավոր լրագրող

Վավերացնել, թե՛ ոչ

Խոսքը այսպես կոչված Սամբույան կոնվենցիայի մասին է. որի շուրջ նոյեմբերի առաջին օրը Ազգային ժողովում փակ ֆունկցիոնալ էր կազմակերպվել: Դեռևս այն, որ ֆունկցիոնալ էր՝ բացասաբար ընդունվեց հասարակական լայնախորհրդի միջոցով: Միջոցները իրարանջատվեցին: Սոցիալական հարցերի մախարա **Զարուհի Բաթոյան**, օրինակ, գտնում էր, թե Կոնվենցիան անապահով էր մեծ վավերացնել: Զանգի դրա սակ Գայասանի մախարա իջխանություններն աղբյուր իսկ դրել են մեր երկրի ստորագրությունը: Ըստ իս՝ խախտում է հիմնավորում էր, որովհետև այդ երբ է եղել, որ ներկա իջխանությունները սերբերն հետևել են մախարադների հանձնառություններին: Ավելի լավ, որ իրենք այդ փաստաթուղթը չեն մախաստորագրել: Կարող են հենց այդ դրանք հանձնառությունները հրաժարվել Կոնվենցիայի վավերացումից: Միթե ֆիչ է եղել, որ այս կամ այն երկիրը այս կամ այն միջազգային փաստաթղթի սակ մախարադ դրել է իր ստորագրությունը, բայց հետագայում հրաժարվել է սեփական օրենսդիր մարմնում դա վավերացնել: Թուրքիան մեզ օրինակ: Դառնի առնելով փաստաթուղթը վավերացնել-չվավերացնելու հարցի շուրջ մեր հասարակության մեջ առկա տարակրթ մտեցումները, ըստ իս, կարելի է փաստաթուղթը վավերացնել... վերադառնալով: Եթե, ինչ խոսք, այդպիսի դրակապակ կա: Օրինակ, նույն, որ սլավ Կոնվենցիայի այս կամ այն կետը Գայասանը չի ընդունում, հետևաբար այդ կետը մեր երկրում չի գործելու: Նկատի ունեն մոյն նոյեմբերի 1-ին կազմակերպված բնոդրի ցույցերը, որի մասնակիցները, ըստ իս՝ միանգամայն իրավագիտուն նույն էին, թե հիշյալ Կոնվենցիայում կան կետեր, որոնք հակասում են մեր ազգային ավանդույթներին, մեր հազարամյա միասնակցին:

Այդպիսիները է այսուհետ անուսիններին ոչ թե այր ու կին, այլ զուգընկերներ համարելու մտեցումը: Դա, փաստորեն, նշանակում է միասնա մտեցումներին մեծական գրանցման օրինականացում: Զգիտեմ ով ինչդեպ, բայց անձամբ ես խորում եմ այդպիսի հնարավորությունից: Գայ Առաքելյան Սուրբ Եկեղեցին նույնպես գտնում է, թե անուսիններ կարող են համարվել միայն կինն ու տղամարդը, եւ երբեք չի օրինի միասնա մտեցումները: Իսկ եթե Եկեղեցին չի օրինել սլավ չափերսյալ «ամուսնությունը», ապա դրա հետևանքով ստեղծված ընտանիքը չի կարող լիարժեքներն համարվել հասարակության առաջին սոցիալական բջիջը, դեռության ու ազգի հիմքը: Իհարկե, հիշյալ Կոնվենցիայի մեջ կան նաեւ դեռության ու հասարակության մեջ կանանց դերի բարձրացման, տղամարդկանց ու կանանց իրական իրավահավասարության հասնելուն միջոցներ, որոնք օրինակելի կարող են լինել նաեւ մեզ համար: Պե՛տ չէ մեծանություն անել ու հայտարարել, թե մեզանում կանանց ու տղամարդկանց լիակատար իրավահավասարություն է հաստատված: Ավանդույթը՝ ավանդույթ, հազարամյա միասնակցը՝ միասնակց, սակայն ժամանակակից ֆաղափարությունից ես մնալ նույնպես չի կարելի: Նկատի ունեն մեզանում անվերադառնալով մերժված այնպիսի երեւույթներ, ինչպիսիք միասնականների՝ զանազան գեյերի ու լեսբոսների, տրանսգենդերների, սեռական հոդի վրա մյուս խանգարվածների նկատմամբ հարդուժողականությունն է: Ես դեմ եմ այն հասարակական հոգեբանությանը, երբ այդպիսիներին վերաբերում ենք որպես թեմաթիմի, ֆիչ է մնում՝ հոգեբան: Մարդիկ են, մեղք են, միզուցե նույնիսկ՝ հիվանդ են: Նրանց հարկավոր է խղճալ, եւ ոչ թե ֆարկոծել: Մյուս կողմից, այդպիսի խանգարվածներից ոմանք հասարակության մեջ իրենց այնպես են դադարում, կարծես իրենց սեռական կողմնորոշումը մյուս, նորմալ մարդկանց համեմատ, մեծ մի առավելություն է: Այդպիսիները միջոցներ այժմ անեն կերպ ձգտում էին հասարակությունից թափանցել իրենց ձեռախեղված սեռական կողմնորոշումները: Դիմա այնքան են կլիցիցել, որ փորձում են իրենց կենսակերպը դարձնել մյուսների ընդօրինակման առարկա: Իսկ դա աղբյուր օեմոտորներն զիջի դաստի, աճող սերնդին գայթակղելու՝ շեղվածների ցանկացած փորձ արձանախիլ՝ անել մեզանում: Եթե Սամբույան Կոնվենցիայի վավերացումը կօգնի հարթափարել այս երեւույթները, ապա դե՛տ է վավերացնել փաստաթուղթը: Եթե ոչ՝ ապա ավելի լավ է ձեռնդառնալ մնալ դրանից: Զննարկման խնդիր է: Ընդամենը՝ ոչ անենելին գաղտնի ֆունկցիան:

ԱՐԱՋՍ ՍԱՏԱՐՅԱՆ

Բրյուսել

Կան անուններ, որոնք իրենց ժողովրդի փառքը հաստատելու համար են ծնվել՝ վերստին արժեւորելու ու անմահացնելու հայ դոկտորի մեծագույն գործերի ստեղծագործությունները: Անտարկտիկա, Սիլվա Յուզբաբայանի անունը մեկն է այն հազարամյակներից, ում աստվածասուր ձայնի յուրահատուկ հնչեղությունը նորովի շնչով ու ջերմությամբ են վերադարձնում բոլոր ժամանակների հայ դոկտորներին:

Բելգիայի թագավորության մայրաքաղաք Բրյուսելի «Գայ տուն» մշակութային կենտրոնի մախարադներում հոկտեմբերի 25-ին կայացավ Գայ վասակավոր արժանատի, ասունակող Սիլվա Յուզբաբայանի դոկտորի երեկոն:

Սովորաբար, հոկտեմբերն անձեռնալային է Բրյուսելում: Կամակոր, ցուր

Գրական երեկոն բազմաժամ էր, հարուստ ոչ միայն ասունակով, այլև լի սիրո, կարոտի. խոհական, մայրական, հայրենասիրական դասերով՝ զուգահեռվելով միջոցներ իսկ մեր օրերին՝ արցախյան դաժնագրի առնչվող թեմաներով:

Գայ տունը լրջությամբ էր սիրում դադարելուն եւ լրջության միջոց հառնում էր «Ասունակի թագուհու» փոքրուկ նվաճած Սիլվա Յուզբաբայանի անկրկնելի ձայնը:

Գայ մեծանուն գրողների շուրջն ու ոգին էր թեւածում դադարելուն, ասես զգում էինք նրանց ներկայությունը: «Գայ տուն» էին շարունակում ոչ միայն ավագ եւ երիտասարդ սերնդի երկրորդականները, այլև օտար, ընդհուր սեւամորթ համայնքի ներկայացուցիչներ: Եվ ի գարնան այն փաստին, որ չհարադատելով հայրենին, մախարադել էին իրենց երեկոն նվիրել:

Հայ դոկտորային, դասասխան ինքնին զգացումներով էր, «Զգալու համար հասկանալ դե՛տ է, միայն ձայնի նրբերանգները բավական են

վերջում հանդիսատեսները ցանկանում էին լուսանկարվել, հուզմունքի ու երախտի արտաբերություններ փոխանակել արժանատիներ: Անհուն համբերությամբ նա լուսանկարվեց դադարելուն գեղարվեստական ներկաների հետ: Մթնոլորտն այնքան ջերմ ու անմիջական էր, ասես բոլորը ճանաչում էին միմյանց: Կեսգիտերին միայն մեր հայրենակիցները հեռացան դադարելից, իրենց հետ քանակվելով մեր մեծ գրողների խորունկ հուշերն ու Սիլվա Յուզբաբայանի ձայնի արձագանքը:

Երեկոյի հաջորդ օրը Սիլվա Յուզբաբայանն այցելեց Բրյուսելի «Գայ տուն» «Սեւան» շաբաթօրյա հայկական դորոց: Նա դորոցին նվիրեց գեղանկարիչ Արթուրի հեղինակած նկարը, ուր դորոցի անվանը համահունչ դասակերպված էր Սեւանա լիճը: Դորոցի սաների հետ հանդիման ժամանակ երեխաներն ասում էին, որ մեծանան, անդամայն գնալու են Գայասան ամրելու: Նրանցից ոմանք հղախությամբ նույն էին, թե

Սիլվա Յուզբաբայանի գրական երեկոն Բրյուսելում

ֆամիներն անձեռնալային հետ ցուրջօրյա ցուրջօրյա բռնելով, իրենց կանոններն են թելադրում ֆաղափին՝ անենուր սիրելով սառնաճուղի սրամարդություն: Սակայն այդ օրերի անձեռնալային հակառակ, երկնականամարում հանկարծ արեւն այնքան թաքնաւ հայտնվեց, ասես Սիլվա Յուզբաբայանն իր հետ հայաստանյան արեւն էր բերել: Շաբաթը հարուստ էր ոչ միայն արեւի ջերմացումը տղերով, այլև լեցուն՝ մշակութային տարածական միջոցառումներով, եւ մսավախություն կար, որ Սիլվա Յուզբաբայանի գրական երեկոյին զուգե հանդիսատեսի դակաս կլինի: Սակայն սղասվածին ճիշտ հակառակ, սրահը մախաստվածից առավել մարդաճա էր: Սիլվա Յուզբաբայանի լսելու ցանկությամբ տարված երկրորդականները «Գայ տուն» էին եկել ոչ միայն Բրյուսելից, այլև երկրի տարբեր ֆաղափներից, անգամ հարեւան Դոկտորային, Գերմանիայից, Շվեդիայից, ընդհուր՝ Միացյալ Նահանգներից: Երկու ժամ անընդմեջ հնչում էր Վիլյամ Սարյանի, Գայ տուն Սահյանի, Վահագն Դավթյանի եւ մեծանուն մեր մյուս գրողների ստեղծագործություններն ու նրանց կյանքին առնչվող դիմումներ, փոքրիկ դասերություններ, բանաստեղծություններին ծնունդ սկող հակիրճ մախարադներին:

հասկանալու, կաթիլ առ կաթիլ զգալու հոգու ջերմությունն ու արժեւորելու այն համաճարներին, որ հայ ազգը աճարհին է սկել, իր խոսքում հասկանալուց Բելգիայում Ռուսոյի ցեղասպանության խնդիրներով զբաղվող ներկայացուցիչը:

Շուրջ երկժամյա անընդմեջ ելույթից հետո հանդիսատեսը չէր կարողանում դուրս գալ դադարելից, չէին դադարում հոսնակայս ծափահարությունները: Գայ տունից հեռու, բայց հայրենիքի կարոտով լեցուն մեր հայրենակիցները հայրենիքի կանչի մորմոն էին զգում: Արցունքներ էին ցածրի աչքեր, իսկ սրերում լուռ, հուզական խոր մրմունջն էր սիրում: Ելույթի

Գայասան լավ գիտեմ, որ այն իրենց հայրիկի հայրենիքն է, իսկ մի ֆամիսն էլ անկեղծ վախվորելով բղավում, որ Գայասանում դաժնագրված է: Երեխաները հայրենասիրական ոտանավորներ արտասանեցին, հակադրեց Գայ տուն Սահյանի՝ «Գայասան ասելիս» եւ «Ախր, ես ինչդեպ վեր կենամ գնամ» բանաստեղծությունները...

Բրյուսելի «Գայ տուն» դաժնագրում անում են Գայասանից բերված խաղողի վազեր եւ տարբեր մրգաճուր: Այս տարի նույն ծառը չորս տարվա ընթացքում առաջին անգամ բերք էր սկել: Ծառին կար ընդամենը չորս նուռ, եւ Սիլվա Յուզբաբայանին սրվեց առաջին նուռը ֆաղելու դաժնագր: «Նուռը առաջինը խորհրդանշան է համարվում, եւ ինչդեպ կատեր Դանիել Վարուժանը՝ Արեւելյան կողմը խաղողությունը թող ըլլա Արեւմտյան կողմը բերրությունը թող ըլլա...» նուռը ֆաղելու դաժնագրը դողողազգող ձայնով ասաց Սիլվա Յուզբաբայանը եւ հավաստեց, որ այդ նուռը կդադարի խնամակ, որպես սիմվոլ, հիշատակ Բրյուսելի «Գայ տունից»:

Իր այցի ընթացքում Սիլվա Յուզբաբայանը մասնակցեց նաեւ Բրյուսելի Գայ տուն Սահյանի Ս. Մարիան Մագադինե եկեղեցու կիրակնօրյա դասարանին, որը նվիրված էր 1999-ի հոկտեմբերի 27-ի զոհերի հիշատակին: Այնուհետեւ իր հարգանքի խնամարանը բերեց 1915-ի Ցեղասպանության անմեղ զոհերի հիշատակը հավերժացնող խաչքարի մոտ:

Վաղանցիկ բայցից հագեցած այցի ընթացքում սպիտակում ամրող մեր հայրենակիցներին Սիլվա Յուզբաբայանը հայրենասիրության ոգով տղերց, հայրենասիրության նվիրված հուշեր արժանացրեց, նրանց հոգում կրկին վերադարձնելով հայրենիքի ձգող կանչը:

Նա գնաց, թողնելով իր հետ բերված Գայասանյան մի կտոր արեւ: Վերադարձից ճիշտ երկու օր անց Բրյուսելը վերստին դաժնագր անձեռնալային անմեղայն իր զարեւով ու աւանաւային սառնաճուղի ֆամիներով:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Գիշերօթիկների վերակազմավորման մեծահասակ ծրագիրն ընթացի մեջ է: Դրա մասին խոսվեց կառավարության նախաձեռնությամբ միասնական աշխատանքի ել սոցիալական հարցերի նախարարությունը միջազգային ու սեռական գործընկեր կազմակերպությունների հետ հայաստանի տեղաբնակների հետ հայաստանի տեղաբնակների հաստատություններին փոխարինող ծառայությունների մասին: Գիշերօթիկների սնուցումները, երեխաները, նրանց ծնողներն էլ իրենց հերթին են օգտագործում հարթակներում ֆինանսական նոր ծրագիրը, բայց որոշ հակառակ բանակ: Ծնողները լրացվածից են, սոցալալական հարցերից են, կառավարության անդամներին հրավիրում են իրենց սները. «Եկեք, տեսե՛ք ինչ-որ բան եմ արում: Բոլորը գիտեն, որ մենք մեր երեխաներին գիշերօթիկ ենք տանում մեծ մասամբ սոցիալական սուղ վիճակից ելնելով: Գոնե հանգիստ ենք, որ նրանք գիշերը գլխներին ծածկ ունեն, ցերեկը՝ մի աման սափ ճաշ, մի բաժակ թեյ: Եթե մեր երեխաներին մեր կողմից թափելու հնարավորություն ունենայինք, երբեք էլ գիշերօթիկ չէինք տանք»:

Գյումրու գիշերօթիկի ծնողներից մեկը վրդովմունքով ու հուզմունքով չի թափանցում: 4 երեխա ունի: 6 հոգով արդեն են մեկ սենյակում՝ անբարեկարգ, խոնավ, անկտր: Տղամարդը ցվարել է. հունվարից գիշերօթիկը փակվելու է: Որտե՞ղ են գիշերելու իր երեխաները. սենյակի հասակին անգամ սեղ չկա:

Գիշերօթիկներում անբարեկարգ թանկարժեք ու զանազան թափափուկ թանկարժեքներ կան՝ բոլորն էլ երեխաների ճակատագրի հետ կապված: Ցավալից այն է, որ մեծահասակների խառն ու խրթին կյանքում թիրախ են դառնում երեխաները, նրանց սխալների, չմտածված արարների համար թասախան են սալիս անմեղ արարածները: Օրինակ՝ ոչ մի երեխա չի համաձայնի լույս աշխարհ գալ, եթե սոցիալական դրամայից թասախանով ծնողը նրան գիշերօթիկ կամ մանկատուն է տանելու: Վերջերս հրապարակում եղավ այն մասին, որ դանիացի մի տղա ծնողներին դաշի է սվել... իրեն լույս աշխարհ բերելու համար: Ծնվելուն թես հայրն ու մայրը նրան մանկատուն են հանձնել: Տղան էլ դաշի է սվել, թե դուք ինչ իրավունք ունեիք ինձ ծնելու, հետո ինձնից հրաժարվելու եւ իմ կամից անկախ՝ ինձ մանկատուն հանձնելու: Դանիացին դաշը ցահել է:

Ոչ մի երեխա չի ուզեցած ծնվել այն ընտանիքում, որտեղ բռնությունը, ծեծը, հարբեցողությունը, թմրամոլությունը սովորական երեւոյթ են: Բայց ո՞վ է հարցնում երեխային՝ փոփոխվելու, ուզում ես լույս աշխարհ գալ, թե՞ ոչ: Ոչ միայն արագան, այլ նույնիսկ վաղվա օրը չծրագրած մեծահասակները սեռական բնագործներին տուր սալով՝ երեխաներ են ունենում, հետո էլ թափանցում՝ թեսութուն, դե

րափիր նրանց, շոր ու կոշիկ հագրու, կերակիր, սափացրու, կրթություն... կրթություն չենք ուզում, չէ, հետո թող մի կտոր հաց ունենա, մեզ էլ թափի, հերիք է: Եվ ընտանիքի, կյանքի, աղաքայի ծրագրեր կազմած, կրթություն ստացած, օրնիրուն աշխատող 33 արեւային ֆաղափացին, որ երկու երեխայից ավելի չի ունենում, որովհետեւ ֆիչ թե ցաս արժանավայել թափել-մեծացնել կարող է լավագույն դեղորայք երկու երեխայի, սփոփված է թեսութանը հարկեր վճարել, որ այդ հարկերով շոր ու կոշիկ, սնունդ ունենան կյանքը, ընտանիքը աղաքան չղաքանավորած 33 մյուս արեւային ֆաղափացիների 4, 5, 10 երեխաները: 3արկեր վճարող ֆաղափացիները դեռ սովետական արիներից՝ արդեն 7,8 տասնամյակ, ծերանոցներ, մանկասներ, գիշերօթիկներ են թափում:

Պարզ հաշվարկ է. գիշերօթիկի յուրաքանչյուր երեխայի վրա թեսութունն ամսական 117 հազար դրամ է ծախսում, օրական՝ 5720 դրամ: Անկեղծ լինենք՝ ամբողջ օրը, ամիսը, տարին աշխատելով՝ հարկատու

կանություն է, անլիարժեքության բարդոյթ, հասարակության քաղանում ստրին կարգավիճակ, հարաբերություններում ավելի անկաս ու ստորադասված մնալու հարմարվողականություն, մրցույթներում վերջինը լինելու դասադասվածություն: Սա հանրային մտածելակերպ է. այդպես եղել է սովետական ժամանակներում, այդպես է հիմա: Անգամ գիշերօթիկի աշխատակիցներն ու մանկավարժներն այդ երեխաներին այլ կերպ են վերաբերվում, ինչպես չէին վերաբերվի սովորական հանրակրթական դպրոցի երեխաներին: Ստացվում է՝ գիշերօթիկի վկայական ունենալը խարան է, դասավճիռ, որը հետո խանգարում է աշխատանք գտնել, լիարժեք ինֆորմացիոն ղեկավարի մակարդակով է հայտարարվել, թե այլեւս ոչ մի երեխա գիշերօթիկ չի գնալու եւ ոչ մի երեխա չի կրելու այդ թեսակը: Լավ, կարծես թե խիստ հուսմանալից է, ու թեսությունն է նախաձեռնել գիշերօթիկի-ոչ գիշերօթիկի խտրա-

թյունն է ձեւակերպել, ընտանիքներն ամբողջելու, ուժեղացնելու, ինֆորմացիոն է դարձնելու: Որոշեք կանոն, գիշերօթիկում հայտնված երեխայի ծնողները կրթություն ու մասնագիտություն չունեն, եթե ունենային, ֆիչ թե ցաս կայուն աշխատանք կունենային, աշխատանք ունենային՝ իրենց երեխայի կամ երեխաների համար հարազատ ընտանիքում արդեն ֆիչ թե ցաս բարվոք թայմաններ կստեղծեին: Գիշերօթիկ ու մանկատուն փակելուց օրեր կամ ամիսներ, անգամ տարիներ

ժողովուրդն ասում՝ մինչեւ առումն ջուր լցվի, գործի աչքը դուրս կգա: Դուրս եկե՛ք ձեր չինովնիկական կաթնեղեններից, դերվիճի շորեր հագե՛ք, մեք ժողովրդի մեջ, գնացե՛ք գիշերօթիկ, բայց ոչ թե սնուցե՛ք, այլ երեխաների հետ զրուցե՛ք, անտեսանելի գլխարկ դրե՛ք ու լսե՛ք, թե երեխաներն ինչ են թասնում իրենց ընտանիքների մասին: Անտեսանելի գլխարկը մի հանե՛ք, ուրաք օրը նրանց հետ գնացե՛ք իրենց սները, մերս մեք ու կեսնե՛ք, թե ձեր կաթնեղենում սրցակներով դրված գործի

Չոն հրդեհ կա, ոչ մասյան

ներս մեր երեխայի վրա ամսական 117 հազար դրամ կամ օրական 5720 դրամ ծախսում ենք: Պարտադր է: Մրան ավելացրած նաեւ այդ հաստատությունների աշխատակիցների աշխատավարձերը: Գիշերօթիկներում կա 260 երեխա, 270 աշխատակից: Այսինքն մեկին՝ մեկ եւ դեռ ավելի հարաբերակցություն: Իսկ գիշերօթիկների ջեռուցման, էլեկտրաէներգիայի եւ մյուս ծախսերը չենք հաշվում:

Իհարկե, որքան էլ այս հաստատությունների սնուցումներն ու աշխատակիցները դեռ լինեն թեսական նոր ծրագիր, որքան էլ ծնողները բողոքեն ու դժգոհեն, թե գիշերօթիկ փակելով՝ թեսությունը երեխաներին բախտի ֆնահաճույթն է թողնում, այնուամենայնիվ, բոլորն էլ գիտակցում ենք, որ գիշերօթիկը երեխայի խնամքի ու թասութանը լավագույն տարբերակը չէ, մանավանդ գիշերօթիկի հայկական մոդելը: Ամեն դեղորայք գիշերօթիկի սաները գրեթե ամբողջ կյանքում կրում են գիշերօթիկցու թեսակն ու խարանը. միջավայրը, հանրությունը վերադասում է ընդունում նրան, խեղճ հայացքով, կասկածելի մայվածով, ցաս հաճախ խուսափելով ցփումներից: Գիշերօթիկում արդող երեխան, այնուամենայնիվ, իր ու գիշերօթիկում չարող երեխաների միջեւ տարբերությունն զգում է. դա ներքին լուռ խտրա-

կանությունը վերացնելու, անկախ սոցիալական, ընտանեկան կարգավիճակից՝ բոլոր երեխաներին համահավասար իրավունքներ տալու թասաստականությունը: Բայց այս գործընթացը մեծ զգուշություն, հետևողականություն է թախանջում: Ըստ հեճ է. գրչի մի հարվածով, մի ստորագրությամբ գիշերօթիկները նախ փակել, երեխաներին վերադարձնել տուն ու ընտանիք, եթե այդպիսի կան, հետո միայն մտածել, թե ու երեխան՝ ինչի կարիք ունի, ինչ թասառով նրա տունն ու ընտանիքը չեն կարող նրան ընդունել ու թափել: Օրինակ՝ եթե մոյեմբեր է, ու գյումրեցի տղամարդն իր կիսախարխուլ, խոնավ մեկ սենյակում չի կարող 4 երեխաներին թափել, իսկ հունվարից գիշերօթիկը փակվելու է, մեկ միսի հետո նրա խեղճուկրակ մեկ սենյակը լայնամալու կամ թագավորական թայլա՞ն է դառնալու: Դեսութունն ասում է՝ ոչ մի ընտանիքի մյուսական, գունարային օգնություն չի տրամադրվելու, այսինքն՝ յուրաքանչյուր երեխայի վրա մինչեւ 117 հազար դրամը նրա ընտանիքին չի հասկացվելու: Որոշե՛ք երեխան արդի հարազատ ընտանիքում, թեսությունը ոչ թե նրան գունար է հասկացնելու, այլ, ինչ-որ աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարու-

անց արդյո՞հ հնարավոր է արմատացած հազարումի խնդիր ունեցող ընտանիքներն, ինչպես թեսությունն է ձեւակերպել, ուժեղացնել, հզորացնել, ինֆորմացիոն դարձնել: Որքան հիշում ենք՝ մեր կառավարության ղեկավարները մի՞տ կրկնել են, թե կախարակական փայտի չունեն: Այդ ծնողները տարիներ ցարունակ իրենց երեխաներին կերակրելու, հագցնելու, սափ անկողին տալու հոգսից գրեծ են եղել, այսինքն՝ սեփական խնդիրներն ինչ-որ կերպ լուծելու հնարավորություն ունեցել են, բայց չեն լուծել, չէ՞: Իհարկե, նրանց մեջ եղել են ծնողներ, որոնք ջանք են գործարդել, ամեն ինչ արել են, որ իրենց երեխային գիշերօթիկից տուն բերեն, բայց մեծ մասամբ գիշերօթիկի ճանադարհն իմացողը հետո այդ ճանադարհից հետ չի կանգնել: Դիմա երեխային հետ տանելով իր ընտանիք, երբ նրա հիմնական խնամողն ու թասադասողն այսուհետեւ ոչ թե գիշերօթիկը, այլ ծնողը թես է լինի, ի՞նչ է սղասվելու թե՛ երեխային, թե՛ ծնողին:

Մեր մեծագույն ցավն այն է, որ որոշումները մեծ մասամբ կայացվում են չինովնիկական կաթնեղեններում: Թղթերի վրա գրված է՝ Այսինչյան Այսինչ, չունի հիմնական աշխատանք, արդեն է վարձով, 3 երեխաները գիշերօթիկում են: Ոչինչ չատող, անդեմ, անհաղորդ, չոր ու ցամաք անձնական մի ֆանի սվալ. ու այդ ընտանիքի համար չինովնիկական կաթնեղենն անսած՝ որոշվում է. «Այսինչյան Այսինչի 3 երեխաներին վերադարձնել ընտանիք, որովհետեւ երեխայի հիմնարար իրավունքն է՝ արդեն ու մեծանալ ընտանիքում, չկրել նրան հոգեհուգական կարից, ծնողների հետ հոգեբանական զրույց, ծնողավարման դասընթացներ անցկացնել: Փակագծերում նված է՝ ուսումնասիրել, թե հայրն ու մայրն ինչ մասնագիտություն կարող են սովորել»:

տարած թղթերի չոր ու ցամաք անձնական մի ֆանի սվալներից որքան տարբեր է լինելու ձեր տեսածը, լսածն ու զգացածը: Ուրաք է, գիշերօթիկից ստացած ձեփավոր կոշիկները գրկած՝ աղջնակը տուն է վազում: Ընկերուհուն թասնում է. «Մամայիս ամուսինն է էսօր գալու, ինձ համար կոնֆետ է բերելու: Ընտանիք-հասնեմ»:

Բացի անձնական չոր ու ցամաք սվալներից, ոչ մի թղթի վրա չի գրվել ու չի գրվել, թե ֆանի՝ մամաների ամուսիններ են աշխատում այդ մամաների մանկապարտեզի աղջիկներին: Իսկ ֆանի՝ երեխա է ընտանեկան հանկարծակի դժբախտության հետեւանով իրեն մեսուն գիշերօթիկի սնուցմի կամ աշխատակցի գիրկը՝ իրական օգնություն գտնելով այնտեղ: Ոչ ոք չի ժխտում, որ գիշերօթիկը երեխայի համար լավագույն սեղը չէ, ոչ մի ծնող իրավունք չունի որոշելու, թե իր երեխայից հրաժարվելուց կամ մասնաբաժանումն այդ երեխային՝ որտեղ թափել՝ գիշերօթիկում, թե մեկ այլ ընտանիքում: Բայց հայրենի կառավարության սիկնայի ու թարոնայի, բարեփոխում, ծրագիր, հայեցակարգ ամուսինների սակ նոր սխալներ մի՞ գործեք: Կյանքի դժվար իրավիճակում հայտնված երեխաների ճակատագիրն առանց այն էլ մազից է կախված. ամեն ընտանիք, ամեն երեխա առանձին, անհասկանալի մոտեցման կարիք ունի: Խոսե՛ք երեխաների հետ, բայց չինովնիկի ձեր կերպարից դուրս եկե՛ք, հետո խոսե՛ք, անկեղծացե՛ք նրանց հետ ու կիմանա՛ք, թե ձեր բարեփոխում-ծրագիր-հայեցակարգի ցա՛ն տարբեր իրենց խնդիրների լուծումն ինչպես են տեսնում իրենք՝ երեխաները: Իմացե՛ք, թե երեխան ինչ է ուզում: Կարողացե՛ք նրանց հոգիները եւ կեսնե՛ք՝ «Չոն հրդեհ կա, ոչ մասյան»:

(Շար. Նայտուրդ համարից եւ վերջ)

ԳԵՂԱՍ ԷՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Որ կառավարում կոչվող մեզանում հիմնականում թերահավաստությամբ է ընդունվում, գրեթե համընդհանուր իրողություն է: Շատ դեմոկրատիկ սրահներում անհավաստության, սողանցման ունենալու, ոչ հիմնավոր ձեռնարկումների, կոնկրետության բացակայության, նաև այլ վրիպումների ու բացթողումների արդյունքում, որոնք ժամանակի ընթացքում օրենսդրական փոփոխությունների ստեղծումը կանոնակարգվում են: Սա գործընթաց է, ամենուր կիրառվող եւ ընդունելի: Ահա այս առումով, լրագրողական գործունեության գույքահեռ, ՀՀ ֆալսեթային կարգավիճակով, այս օրվա հոկտեմբերի 2-ին ստորագրվող նամակով, առանց ավելորդ աղմուկի հանելու դիմեցի ՀՀ վարչապետին:

«ՀՀ ուղեւորափոխադրումների մասին» 1998 թվականի փետրվարի 3-ին ընդունված օրենքի 15-րդ «Ուղեւորների իրավունքները» հոդվածի համաձայն սահմանվել է, որ ուղեւորն իրավունք ունի.

- Տարիքը հաստատված փաստաթղթի առկայության դեմքում, առանց առանձին նստատեղի հասկացման, անվճար իր հետ փոխադրել սրանադրոշի սվյալ սեսակի համար ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված արհեստի խմբի մեկ երեխա:

Բացարձակապես անկասար այս անհեթեթ ձեռնարկումը ուղեւորափոխադրողները յուրօրինակ ձևով են ընկալել, որի հաստատում է բոլոր ուղեւորափոխադրումներ իրականացնողների կողմից «մինչև 7 տարեկան 2 երեխան 1 տոն» դաշտի ամրագրումը: Արտառոց արտադրանք է, որ սույն անօրինականությունը որեւէ մեկին չի մտածում, որի արդյունքում արմատական փոփոխությունների դիմաց շարունակում են ունենալ օրինականության ամոթալի դրսևորումներ:

Ինչ նկատի ունեն անհեթեթ ձեռնարկում, անօրինականություն եւ արմատական փոփոխություններ գնահատականներ սալով: Արդեն մեծից, որ օրենսդիրը արհեստի խմբի մեկ երեխայի անվճար փոխադրում արժանի է: Այս դարազայում ինչ իմաստ է դրված ուղեւորափոխադրումներ իրականացնող երթուղայիններում, ավտոբուսներում եւ տրվելուներում փակցված «մինչև 7 տարեկան 2 երեխան 1 տոն» դաշտում, որը ֆալսեթային անհեթեթ ձեռնարկում է որակում: Ինչպես նա չնոս, որ եփած հավն էլ կասի, որ դաշտային է երկրորդ ուղեվարձը վճարել, որը նշանակում է լիարժեք վճար մինչև 7 տարեկանի համար, երբ ուղեւորը, երեսասարթ թե տարեց, փոփոխների անվճարությունից ելնելով նրանց գրկած ու ծնկին նստեցած է երկրափոխում, ֆանգի մեզանում երթելուներում կոչվածի սառադառնի փորձն ունի: Առօրյա դասեր է ողջ հանրապետու-

թյան համար, նաե՛ւ վճարումակության հարց ու խնդիր, ժողովրդագրական վիճակի հանդեպ մտածողություն, սոցիալական բարեփոխության ցուցադրում: Չգուց են, որ կլինեն նաեւ առավել արմատական մոտեցումներ, որոնք գրավոր ստեղծվող ներկայացնելը դաժան է: Թեեւ հարկ է մեծել, որ մեզանում կան նաեւ վարորդներ, երեսասարթից մինչև տարեց, որոնք, մեղմ որակում օգտագործեն, անտարբեր են աղմուկիսրացիաների փակցած դաշտային հանդեպ թե՛ նոյաքակա-հարմարության, թե՛ սեփական փոփոխների երթելի առումներով:

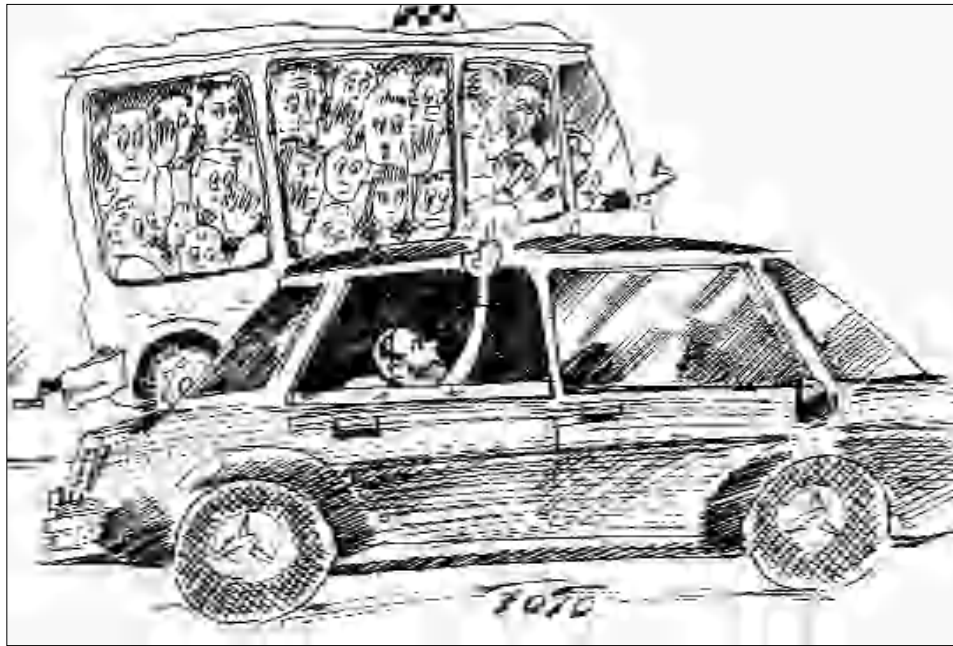
Երկրորդ մոտեցումը վերաբերում է արմատական փոփոխություններ գնահատականին: Այստեղ օրենսդրական բացը լրացնելու հսկայական սեղ կա՝ սկսած էլեկտրատրանսպորտի օտարակազմերի գործունեության օրենսդրական կարգա-

դրում հետագա կարգավիճակն է անորոշ, երբ մանկասայլակի չափերը կարող են չհամապատասխանել օրենսդրական սահմանված ճանաչողությունների ու բեռնարկների չափերին, կամ մանկասայլակում եռյակներ զսնվեն: Առայժմ չենք դիմում, որ համանման դեմոկրատիկ հարկ է անվճար երթելու արժանությունը՝ սալ նաեւ փոփոխություններ ուղեկցող չափահաս ուղեւորներին, որոնք կարգ կա մի օտար երկրներում: Ընդունենք, որ անվճար արված է: Այնուհետև որ հարցերն իրոք լինեն, առավելապես՝ ՀՀ աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարության սիրով:

Եվ խնդրեմ. հոկտեմբերի 25-ին դաստիարակ են ստանում ՀՀ տարածաշրջանի կառավարման եւ ենթակառուցվածքների նախարարությունից, որում նախարարի սեղակալ **Արմեն Սիմոնյանը** հայտնում

օրենքից, այլ ողորմ՝ «ՀՀ ավտոնոմոփային սրանադրոշի մասին» օրենքին: ՀՀ ակտիվ ֆալսեթային, որի անհրաժեշտության մասին անվերջ հիշեցնում է ՀՀ բարձրագույն դեկլարությունը, կոնկրետ փաստ է մասնանունը՝ բոլոր ուղեւորափոխադրումներ իրականացնողների կողմից անհարգված «մինչև 7 տարեկան 2 երեխան 1 տոն» դաշտային, առաջարկելով դիտարկել 2 փոփոխությունից 1-ի անվճար երթելու օրենսդրական արժանությունը դաշտային 2-րդի համար լրիվ ուղեվճար դաշտային: Տարածված կոնկրետ այս վիճակը մեծելու փոխարեն դեմական կառույց նախարարությունը աստարեզ է հանում «մի ֆանի երեխաների հետ» հազվադեպ հանդիպող տարեկան: Ինչ է սա, եթե ոչ... գնահատականն ինքնուրույն, հարցը թե խնդիրը մեծարկելուց խուսափելու դաշտային փորձ: Խոսքն

Այ քեզ կառավարում Լավատեսությունից դեպի... իրատեսություն

ընդամենը ուղեւորափոխադրումներ իրականացնող բոլոր սրանադրոշային միջոցներում փակցված արդեն նվազած դաշտային օրինականությանն է վերաբերում, որտեղ, կրկնվելու են, փոփոխությունների մեկն անվճար երթելու օրենսդրական արժանություն ունի, որը երկրորդ փոփոխի առկայության դաշտային մեկ լիարժեք ուղեվճարի դաշտային է հանգեցնում: Ել ու՛ր մնաց արժանությունը, որը երկուսի համար էլ վեր է ածվում 50 տոկոսանոց փոխադրվածի: Սա ի՞նչ է, եթե ոչ՝ դաշտ ու առեւտույթ դրամաբեռություն, օրինականության դրսևորման ցուցադրում, որի դեմն առնելը ՀՀ-ի խնդիր էլ կարելի է համարել, միայն թե ընթացիկ գործերն ավարտելուց հետո: Կասակ թե լուրջ, ինքնուրույն:

Իսկ եթե առավել բովանդակալից մոտենանք, այսօրինակ կառավարումը, որն ընդամենը գործնական փայլերից խուսազրությամբ ազատվելու փորձ է, բոլորովին չի համապատասխանում ՀՀ կառավարության հայտարարած դեմական դաշտայինների կաշտաստարձերի բարձրացման ֆալսեթայինության հետ: Հնարավոր այն արդարացումը, թե եզակի մեկ դեմոկրատիկ չկա ողջ համակարգի մասին կարծիք կազմել, բոլորովին սեղին չէ, ֆանգի ամեն օր կարելի է տղազի ու էլեկտրոնային մամուլի միջոցով ծանոթանալ անտարբերությունից մինչև դաշտային փոփոխության դիմաց չարաժամանակների փաստերի, որոնք սեղ են զսնում դեմական կառույցներում՝ աղաքաստիկների վարձած այն չինովներների կողմից, որոնք դաշտային են մեր մարդկանց վճարած հարկերից ու տուրքերից գոյացող բյուջեային միջոցների շնորհիվ: Արդյունքում՝ հնարավոր լավատեսությունն այսպետք աստիճանաբար սեղը զիջում է անորոշ իրատեսությանը:

04.11.2019

վորումից մինչև, ասեմք, մանկասայլակներով սրանադրոշ բարձրանալու ուղեւորների իրավունքների սահմանումը: Հայտնի է, որ արդեն կան ավտոբուսներ, որ մոտեցնում են անվասայլակավոր հաշմանդամները: Ուրեմն չի բացառվում, որ դրանցից օգտվելու ցանկություն կառաջանա նաեւ այլ ուղեւորների մոտ, որոնք կնախընտրեն մանկասայլակների մեջ մնալու իրենց, ասեմք, երկվորյակներին ֆալսեթային կեանքից կամ ծայրամասերից «Հաղթանակի» զբոսայգի սանել, համեմատաբար մաքուր միջավայրում ժամեր անցկացնել: Բացարձակ չկարգավորված մի վիճակ, որն առավել է անհեթեթ էլեկտրատրանսպորտի մասին օրենքի խոդառ բացակայության դաշտային: Վստահ են յուրաքանչյուրը կհաստատի, որ այսօր հնարավոր է թե՛ տրվելուսի սրահ, թե՛ մետրոյի վազոն մտնել, թե՛ միայնակ, թե՛ մեր մարդկանց օգնությամբ: Պարզա-

է, որ «ՀՀ ավտոնոմոփային սրանադրոշի մասին» օրենքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ կանոնավոր ավտոբուսային փոխադրումներից օգտվող ուղեւորն իրավունք ունի իր հետ անվճար փոխադրելու մինչև 7 տարեկան մեկ երեխա, եթե վերջինս առանձին նստատեղի չի զբաղեցնում: Առանձին նստատեղի զբաղեցնելու դեմքում, ինչպես նաեւ մինչև 7 տարեկան մի ֆանի երեխաների հետ երթելու յուրաքանչյուր երեխայի համար վճարվում է սահմանված փոխադրվածի 50 տոկոսը:

Յետևաբար, կանոնավոր ուղեւորափոխադրումներում մինչև 7 տարեկան երեխաների փոխադրման հետ կապված հարցերը օրենսդրական հսկայեցման անհրաժեշտություն չունեն:

Այ քեզ դաստիարակ, այ քեզ կառավարում. ոչ մի խոսք խնդիրն առավել մոտ «ՀՀ ուղեւորափոխադրումների մասին»

«Թաքնված քարտեզը» արժանացել է մրցանակի

Նախֆան մոյեմբերի 9-ին Հոլիվուդի «American Legion» կինոթատրոնում եւ մեկ օրվա ցուցադրում, մոյեմբերի 17-ին, Տորոնտոյում անցկացվելիք համադաստիարակաբար «Arpa» եւ «Pomegranate» կինոփառատոններում ցուցադրվելը, **Աճի Հովհաննիսյան-Գեորգյանի** «The Hidden Map» (Թաքնված քարտեզը) վավերագրական ֆիլմը միջազգային ճանաչման արժանացած վավերագրական ֆիլմերի մրցույթում արժանացել է «Impact DOCS» մրցանակի, սեղեկացնում է «Արմինյն Սիրո-Սիտեթեթ» օրվաթերթը:

Ֆիլմը դասնում է շոտլանդացի առեղծվածային հետազոտող **Սթիվն Սիմի** մասին, որ

անցած 30 տարիների ընթացքում փորհրելով անցյալը ժամանակակից Թուրքիայի տարածքում, փորձում է կինոժառանգելի վրա ամրագրել հայկական հոգեւոր-մշակութային արժեքների ավերակները, նախֆան դրանց վերջնական ոչնչացումը: Աճին Սիմի հետ ծանոթանում է դաստիարակ Ռիչարդ Հովհաննիսյանի եւ Արմեն Արոյանի փոփոխ խմբի հետ դաստիարակ Հայաստանում օրվաթերթային օրերին եւ որոշում ընկերանալ նրան: Մասնագիտությամբ հեռուստալրագրող Աճին բազմաթիվ հետաքրքրական կինոդաստիարակների հեղինակ է եղել նախֆան իր այս առաջին ֆիլմը, որտեղ Սիմի հետ բացա-

հայտնում է երկար ժամանակ լռության մասնված «Թաքնված քարտեզը» մեր անցյալի դաստիարակ: Աճին ակտիվ գործունեություն է ծավալում, բացի ամերիկյան մեդիայից, նաեւ ամերիկահայ համայնքում որոշեւ լրագրող եւ հաղորդավար աշխատելով «TeleNayiri» եւ «Horizon» լրատվային հեռուստաընկերություններում: Նա բազմաթիվ անգամներ է այցելել մայր հայրենիք՝ Հայաստան եւ դաստիարակ՝ Արեւմտյան Հայաստան, խորամուկ լինելու իր արմատների դաստիարակը:

Մամուլային փոփոխությունների համար այցելել «<http://zrpaifilm-festival.com/documentary-film-the-hidden-map-at-2019-arpa-iff>» կայքը:

Ն.Ս.

ՀՈՎԻՏԱԿԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱԼ

Հայկական հանրագիտարանի գլխավոր խմբագիր-սուրեն

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Մակիչ Վահանի Արզումանյանն այն գիտնականներից է, որ հսկայական գիտական ժառանգություն են թողել մեզ: Նրա անվան հետ են կապված հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրին նվիրված բազմաթիվ արժեքավոր ուսումնասիրություններ: Նա նաև այն բացառիկ մտավորականներից է, որի բախտ էր վիճակվել ավարտին հասցնելու «Հայկական սովետական հանրագիտարանի» («ՀՍՀ») հրատարակությունը եւ աշխարհին ներկայանալու որդես Հայկական առաջին հանրագիտարանի գլխավոր խմբագիրներից մեկը: Նա հեղինակ է նաև այդ հանրագիտարանի մի Եւրոպայում հոդվածների:

Մակիչ Արզումանյանը ծնվել է 1919 թ. հոկտեմբերի 25-ին Պատմական Գարդմանի աշխարհում՝ Ծածկոյի Երզնանի Բարուն գյուղում: Տեղի միջնակարգ դպրոցից հետո ավարտել է նաև Կիրովաբադի մանկավարժական թեմիկումը (1938), իսկ համալսարանական կրթությունն ստացել է ԵՊՀ-ում: Ընդ որում, համալսարան ընդունվել է 1938-ին, 3-րդ կուրսից՝ 1941-ի հոկտեմբերին, զորակոչվել է բանակ, մասնակցել Հայրենական մեծ պատերազմին: Սակայն դեկտեմբերին Ղրիմում վիրավորվել է, հոսպիտալում բուժվելուց հետո արձակուրդ է եկել եւ այդ ընթացքում՝ 1942-ին ավարտել է համալսարանը: Այդ ավարտը թափանցել է բանակ, կռվել Կովկասյան եւ 1-ին ու 4-րդ ուկրաինական ռազմաճակատներում: Չորսըստվել է 1945-ի նոյեմբերին եւ անցել աշխատանքի: 1950-ին դասախոսել է թեկնածուական, 1963-ին՝ դոկտորական ասեմախոսություններ, ստացել համադասախոսական գիտական կոչումներ: Պրոֆեսորի կոչմանն արժանացել է 1964-ին:

Պրոֆ. Արզումանյանը հանրագիտարան է եկել 1979-ին՝ խմբագրության համար բավական ծանր մի ժամանակ, երբ «ՀՍՀ» 5-րդ հատորի տպագրությունը ձախողվում էր: Խմբագրության աշխատակազմին նոր ղեկավար էր դեմք, եւ ՀԿԿ կենտկոմն այդ գործին ավելի հարմար զգալով Պրոֆ. Արզումանյանին, որն արդեն բարի համբավ ու անուն էր վաստակել իր 10-ից ավելի տպագրած մենագրություններով եւ 300-ից ավելի հոդվածներով: Մինչ այդ նա աշխատել էր ԵՊՀ-ում (1946-50 եւ 1960-61-ին), ՀԿԿ կենտկոմին կից Մարտիկ-Լենինի գրական կենտրոնի հայկական մասնաճյուղում (1951-54) եւ կուսակցական դպրոցում (1954-59), ապա Երեւանի Վ. Բրյուսովի անվան ռուսաց եւ օտար լեզուների մանկավարժական ինստիտուտում (1962-ից)՝ որդես իսկապես Պատմության ամբիոնի վարիչ:

Նա կարողացավ շատ արագ վերականգնել աշխատանքային կարգադրությունը խմբագրությունում, փոխելով ղեկավար կազմը (նվաստ հենց այդ ժամանակ է ընդունվել աշխատանքի՝ որդես գլխավոր խմբագիր Տեղակալ Ջոզիս եւ բնական գիտությունների գծով: Մակիչ Վահանիչի, նրա հետ մինչ այդ ծանոթ չէի, թեթեւ ձեռքով եւ անցա այդ խիստ կարեւոր դասընթացի համար անհրաժեշտ փորձաքննության բոլոր օղակներով եւ հայտնվեցի հանրագիտարանի գլխավոր խմբագրությունում):

Նոր գլխավոր խմբագիրն հասկալու համարման ժամանակ դեմք չէկավ: Նա, ինչպես ժողովուրդն է ասում, կառավարման սանձն արագ վերցրեց իր ձեռքը, եւ գործերը Եւրոպայում հայտնի հասցրեց հանրագիտարանի (12+1 հատոր) հրատարակությունը (նա է ստորագրել վերջին 8 հատորները) եւ հիմնադիր գլխավոր խմբագիր, գիտահրատարակչական խորհրդի եւ ԳԱԱ անփոփոխ նախագահ Վիկտոր Համբարձումյանի, գլխավոր

խմբագիր Տեղակալ Ջավադ Թորոսյանի ու դասախոսական Բարսեղյան, գրող Հայկ Խաչատրյանի հետ արժանացավ ՀԿԿ Պատմական մրցանակի (1988):

Բայց բոլորիս համար շատ անակնկալ, որովհետեւ նա շատ կենսուրախ անձնավորություն էր, բացահայտվեց նրա անբուժելի հիվանդությունը, եւ նա վաղաժամ (1988-ի հուլիսի 20-ին) հրաժեշտ սվեց կյանքին: Այստեղ չեն կարող չհիշել նրա կատարած ասած խոսքերը՝ հասկալու երկարակեցության մասին: Նա, որ, բնականաբար, սարիճվ մեծ էր, մեզ ասում էր. «... իմ հայրը 99 տարի է աղբել, իմացե՛ք, հա՛...»:

Ավաղ, այդպես չեղավ, եւ Հայկական հանրագիտարանը Արզումանյան ընտանիքի, նրա հարազատների, բարեկամների ու ընկերների հետ մեծ կորուստ կրեց:

Պիտի արձանագրեմ, որ հանրագիտարանի աշխատակազմը համակրանով եւ վերաբերվում Արզումանյանին. բոլորը գոհ էին իրենց նկատմամբ նրա ուժարության, իրենց աշխատանքն ըստ արժանիքի գնահատելու եւ առաջխաղացման համար: Ղեկավարի այդ հասկությունը բացառիկ գնահատելի է, եւ դասահական չէ, որ Մակիչ Վահանիչի օրոք աշխատած մեր «հնաբնակները» նրա ղեկավարած սարիճերը համարում են «Հանրագիտարանի ոսկե դարը»:

Նրա կենսուրախ բնավորությունն օգնում էր ավելի արդյունավետ աշխատելու: Պրոֆ. Արզումանյանի գիտական կենսագրության անդրադարձել են շատեր. անվանի դասախոս Գրիգոր Սիմոնյանը մասնավորապես գրել է. «Մեծ է Մ. Արզումանյանի ծառայությունը դասական գիտությանը: Նրա ուսումնասիրությունները ոչ միայն բազմակողմանի հարուստ գիտելիքներ ու լայն էություններ ցուցաբերեցին, այլեւ անսպասելի ճանաչողական արժեքներ ու անդրով աշխատանքի արդյունք: Նրա աշխատություններին ամենից առաջ բնորոշ է վավերագրական ամուր հենքը. դասախոսը առաջին անգամ գիտական Երզնանության մեջ է դրել մեծ թվով արժեքավոր վավերագրեր եւ այլ կարգի փաստաթղթեր: Նրա գիտական ժառանգությունն անխնայելի է փաստական նյութի առումով: Անհամար փաստերի փառային գիտնականը կարողանում էր ընտրել ու առանձնացնել տեղեկություն ու դեմքերը բացահայտող առավել ճիշդականն ու բնորոշը: Հայաստան աշխարհում տեղի ունեցած դասական իրադարձությունները Արզումանյանը դիտարկել է ժամանակի համաշխարհային իրադարձությունների շրջանի մեջ, որը նրան հնարավորություն էր տալու լայնորեն դրսևորել իր ինտելեկտուալ մեծ կարողությունները» (ԼՀԳ, 2000, 1, էջ 233-236):

Արժեքավոր են Մ. Արզումանյանի՝ ինչպես հեղափոխական Եւրոպայում, Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության դասախոսանքը, բոլշևիկյան ակնավոր գործիչների՝ Ասխատ Խաչատրյանի, Սարգիս Մուսայեյանի, Արսեն Ամիրջանի, Սուրեն Մղանդարյանի, Ստեփան Ծախումյանի կյանքին ու գործունեությանը, այնպես էլ հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարին, նրա դարավոր մտածողություններին նվիրված աշխատությունները:

1959 թ-ին լույս է տեսել գիտնականի դոկտորական ասեմախոսությունը, որը նվիրված էր Հայաստանի հեղափոխական Եւրոպայում եւ ընդգրկում էր 1907-17թթ. ժամանակաշրջանը: Այդ աշխատությանը նա լրացրել է դասախոսության բազմաթիվ սոցիալական էջեր, առաջին անգամ ընթերցողներին ներկայացրել ան-

ցյալի շատ իրողություններ: Մասնավորապես, ցույց է սվել, որ ռուսահայությունն այդ սարիճերին ոչ թե միայնակ ու անզոր մի զանգված էր, ինչպես դասախոսը նշում էր: Գրում նա նախ բնութագրել է «աշխարհի հնագույն ժողովուրդներից մեկի՝ հայերի անցած ուղին», միաժամանակ կարեւորել հայ ժողովրդի մղած դասակարգային պայքարը, ինչպես նաև ցույց սվել, որ հայերի դիմանկարը հասկալու ձեւավորվել է ներքին կյանքով, սնեսական ու մշակութային ժնարարությանը:

Հասկանալով, որ արդեն իր այս առաջին ծավալուն մենագրության մեջ նա խորհրդահայ դասախոսների թվում առաջիններից է անդրադարձել Առաջին համաշխարհային պատերազմի սարիճերին երիտարդերի՝ արեւմտահայության նկատմամբ իրականացրած եղեռնին, ցույց սվել զանգվածային կոտորածների ու արտոյի դասախոսները, մեծ տեղությունների մեղապալությունը հայերի սոցիալիզմ եւ այլն: Աշխատության այդ բաժնում ար-

«Արհավիրից վերածնունդ» (1973) ծավալուն մենագրությանը գիտնականն անբողջացրել է այն մեծ հիմնախնդրի ուսումնասիրությունը, որին նա սարիճեր էր նվիրել: Գրում նա նախ բնութագրել է «աշխարհի հնագույն ժողովուրդներից մեկի՝ հայերի անցած ուղին», միաժամանակ կարեւորել հայ ժողովրդի մղած դասակարգային պայքարը, ինչպես նաև ցույց սվել, որ հայերի դիմանկարը հասկալու ձեւավորվել է ներքին կյանքով, սնեսական ու մշակութային ժնարարությանը:

1977 թ-ին գիտնականը հրատարակեց իր առավել հետաքրքրական ու արժեքավոր «Նանսենը եւ Հայաստանը» գիրքը: Նորվեգացի մեծ հումանիստ մասին գրել եւ գրում են շատերը, բայց Մ. Արզումանյանն առաջին դասախոսն էր, որ խոր մտեւ չանկով անբողջացրեց նրա անզուգահեռ կերպարը: Հեղինակը կենտրոնացրել է Ֆրիտյոֆ Նանսենի՝ հայ ժողովրդի մեծ բարեկամի կերպարի բացահայտման, նրա հայապաշարման գործունեության վրա: Հարուստ փաստական նյութի հիման վրա ներկայացրել է Նանսենի գործունեությունը ցեղասպանությանը փրկված հայ զաղթականներին օգնություն կազմակերպելու եւ միջազգային հանրությանն ու Ազգերի լիգային այդ խնդրին նմաստակա մղելու ուղղությամբ: Այդ գիրքը, ըստ էության, հայ ժողովրդի խոր երախտագիտության տուրբ է, նրա հավերժ Եւրոպայի հակադրությունը մարդկության այդ բարի համճարին: Գրի վերջին էջերում հեղինակն այն միտքն է հայտնել, որ հայ ժողովուրդը վաղ թե ուժ Երեւանում կանգնեցնելու է Ֆրիտյոֆ Նանսենի հուշարձանը՝ որդես նրա նկատմամբ հավերժ սիրո խորհրդանիշ:

Ինչպես գիտե՛ք, գիտնականի այդ ցանկությունն ի կատար անվեց մեծ հումանիստի ծննդյան 150-ամյակին (2011 թ-ին), երբ Երեւանում ոչ միայն նրա հուշարձանը, այլեւ «Նանսենյան անձնագրի» արձան տեղադրվեց, եւ բացվեց Նանսենի թանգարանը:

Պատմաբանի վերջին՝ «Դարավոր գոյամար» (Եւրո 800 էջ) աշխատությունը լույս տեսավ 1989 թ-ին՝ հետմահու: Այս գիրքը, ըստ էության, հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի դասախոսական գիտական լուսաբանման ուղղությամբ հայ դասախոսների կատարած աշխատանքի յուրովի անբողջացումն ու անփոփոխն է:

Ավարտելով մեր այս համառոտ խոսքը մեծ գիտնականի եւ մշակութային գործիչի մասին՝ ասեմք, որ Պրոֆ. Մակիչ Վահանի Արզումանյանը սերունդներին հիշելի թողել է գիտական հսկայական ժառանգություն եւ բարի հիշատակ: Նրա անունն անխափառ կապված է Հայոց առաջին համաշխարհային պատերազմի հետ, որը հայ մշակութային դասախոսական յուրահատուկ եւ հասկալու արժեքավոր էջերից է: Հիշատակն արդարոց օրհնությամբ երիցի:

14.10.2019

Անվանի դասախոսական հայկական հանրագիտարանի գլխավոր խմբագիրը Մակիչ Վահանի Արզումանյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ

ծարծված են Մեծ եղեռնին վերաբերող գրեթե բոլոր այն հարցադրումները, որոնք հետագայում զարգացնելու էին հայ դասախոսները, մեծ է Հ. Սիմոնյանը: Խրուչչովյան «ձնհալի» սարիճերին գիտնականն անբողջովին նվիրվել է հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի հարցերին: 1969 թ-ին լույս տեսած նրա «Հայաստան. 1914-1917» մեծածավալ (780 էջ) աշխատությունն արժեքավոր ներդրում էր հայ դասախոսության մեջ: Հեղինակն այդտեղ ներկայացրել է Հայաստանի արեւմտյան եւ արեւելյան մասերի դասախոս Առաջին աշխարհամարտի նախօրյակին, մերկացրել մեծ տեղությունների երկրորդ փառաբանությունը Հայկական հարցում, մանրամասն նկարագրել 1915-16 թթ-ի արհուրելի դեմքերը: Նա ընթերցողին մտնող մասնակից է դարձնում նաև հայոց հերոսական դիմադրության դասախոսանքը՝ անդրադառնալով Վանի, Շասախի, Շաղին-Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ այլ վայրերի հերոսամարտերին:

Ռ. Քոչարյանի պաշտպանների միջնորդությունը կրկին մերժվեց

Դասավորը Աննա Դանիբեկյանը հերթական անգամ մերժեց Ռոբերտ Քոչարյանի դասախոսների միջնորդությունը՝ իրենց դասախոսային գրալի դիմաց ազատ արձակելու վերաբերյալ: Հաջորդ դասական միսը նշանակվեց նոյեմբերի 12-ին: Թեեւ Ռ. Քոչարյանը հավաստիացնում է, որ ամենից շատ է Եւրոպայում արդար դասով, եւ իր կողմնակցները մարդիկ «իրենց թույլ չեն տա խնդրանքով դիմել որեւէ մեկին», իմեն էլ՝ «անոթից կմեռնեի, եթե ստիպված լինեի որեւէ մեկին խնդրել ռեսուսավորել իր ցուցմունքները», այսինքն՝ բացառում է որեւէ ազդեցություն դասական ընթացքի վրա, բայց դա, երեւում է, չի համոզել դասավորին, եւ ոչ միայն նրան:

Չավուցոյուն, ֆրական հարցը, Ֆրանսիան եւ Իսրայելը

Թուրքիայի արտգործնախարար Մեվլութ Չավուցոյունը հանդես է եկել սենսացիոն հայտարարությամբ: Նա ասել է, թե Ֆրանսիան եւ Իսրայելը փորձել են սարածաբանական ղեկավար կազմավորում ստեղծել ի նդաս ֆրդերի ինֆորմացիոնական ջոկասների եւ Զրդական բանվորական կուսակցության, բայց Թուրքիան ի չիֆ է դարձել սարածաբանական այդ մեծ խաղը:

Փարիզին հասցեագրված մեղադրանքները կաղված են այն բանի հեռ, որ Ֆրանսիայի խորհրդարանի ստրին տղղղը՝ Ազգային ժողովը, վերջերս ընդունել է բանաձեւ, որով դասադարսվում է Սիրիայում Եփրատ գեղից արեւելք Թուրքիայի ձեռնարկած ռազմական գործողությունը: Ֆրանսիայի արտգործնախարար Ժան Իվ Լը Դիանը ողջունել է այդ բանաձեւը՝ նշելով, որ իրադրությունը մնում է խիստ սազնադայի: Դա վսանգավոր է նրանով, որ ի չիֆ է դարձնում վերջին հինգ տարիներին «Իսլամական ղեկավարություն» դեմ միջազգային կոալիցիայի տղղղարի արդյունքները: Անկարան զսնում է, որ դրանով իսկ Փարիզը աջակցություն է ցուցաբերում ֆրդերի ազատագրական ուժերին: Բայց Սիրիայի հյուսիսում Թուրքիայի ձեռնարկած գործողությունը դասադարսել է ոչ միայն Ֆրանսիան, այլեւ ԱՄՆ-ը, Գերմանիան, Մեծ Բրիտանիան, Լեհաստանը, Բելգիան, Էստոնիան, Հայաստանը: Իսկ ինչո՞ւ Անկարան մեղադրեց միայն Փարիզին, հարց է տղղղալիս Կովկասի եւ Մերձավոր Արեւելքի հարցերի փորձագեոս **Սանիսլավ Տարասովը**:

Ինչ վերաբերում է Իսրայելին, նա երբեւէ չի բաֆրել, որ կողմնակից է Մերձավոր Արեւելքում նոր ղեկավար-հաղափար կազմավորման ստեղծմանը եւ տղղղադանում է անկախ ֆրական ղեկավարման ձեւավորման գաղափարը: Ի դեռ, Իսրայելի վարչադեոս Բենիամին Նաթանյահուն առաջին ղեկավար ղեկավարն էր, որը հյուսիսային Իսրայելում հանրափելի անցկացումից առաջ բացեիրաց տղղղադանություն հայտնեց ֆրական ղեկավարման ստեղծմանը: Հիմա նույնտեղ Նաթանյահուն դասադարսում է Թուրքիայի ներխուժումը հյուսիսային Սիրիա եւ Անկարային նախազուգուցումում ֆուրդ փորձամասնության մեջ եթնիկական զսում իրակա-

նացնելու ամեն տեսակ փորձերից: Սակայն Ֆրանսիայի խորհրդարանի բանաձեւից եւ Իսրայելի ղեկավարության հայտարարությունից չեն բխում ֆրական ղեկավարման ստեղծելու կոնկրետ գործողություններ, դա լոկ գաղափար է: Իհարկե, կան որոշ տարօրինակություններ:

Ֆրանսիայում ֆրական խնդիրն ակտիվորեն մշակում է դավադրությունների հայտնի փորձագեոս **Տիերի Մեյսանը**: Վերջերս հրատարակած հոդվածում նա տղղղում է, որ ամբողջ հեղափոխության ժամանակաշրջանում Փարիզը երբեւիցե չի հրաժարվել Եփրատից արեւելք Զրդասան ստեղծելու մեղղղ: Ըստ որում նա վկայակոչում է այնտղղիսի փաստաթղթեր, որոնք միջինէլ օրս չեն մեղղ ոչ գիտական, ոչ էլ հաղափարական Երջանառության մեջ: Ասենք դրանց գոյության բուն փաստն անգամ անհնար է հաստատել կամ ժխտել: Օրինակ՝ նա տղղղում է, թե 2011 թվականին Ֆրանսիայի արտգործնա-

խարար Ալեոս Ժյուդեոն եւ նրա թուրք տղղղադանակից Մեվլութ Չավուցոյունը ստորագրել են տղղղամանագիր, որը նախատեսում է թուրքերի աջակցությունը Լիբիայի եւ Սիրիայի դեմ տղղղադանում (վերջինս այն ժամանակ դեռ չէր սկսվել)՝ ԵՄ անդամակցության եւ ֆրական հարցի լուծման մեջ Թուրքիային օգնելու դիմաց:

Հայտնի է, որ այն ներառել է մի ֆանի փոխադարձ տղղղադանություն, որոնցից մեղղ ֆրական ղեկավարման ստեղծումն է առանց Թուրքիայի տղղղադանում ամբողջակամության խախտման, այսինքն՝ Զրդասանի ստեղծումը Սիրիայի տղղղադանում: Գոյություն ունի նաեւ 2014 թվականի հոկտեոսերի 31-ի գաղղնի արձանագրություն, որը ի հայտ է եկել Փարիզում նախագահ Ֆրանսուա Օլանդի հեո Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի եւ ժողովրդական ինֆորմացիոնադանության ջոկասների ղեկավար Սալիհ Մուսլիմի

հանդիտումից հեոն: Զրդերը տղղղ է դադարեղն իրենց ձանաշել Սիրիայի ֆաղղադաններ եւ տղղղադար սկսեղն հանում սեփական ղեկավարման ստեղծման: Ըստ Մեյսանի, սղղղ նախագիծը իր խափանվել է ԱՄՆ նախագահ Բարակ Օբամայի կողմից, որն առաջարկել էր Ռանսֆելդ-Ցերովսկու ծրագիրը, ինչը տղղղ է իրականացնել Պենտագոնը: Այդ ծրագիրը հեոագայում խափանում է ԱՄՆ-ի մեղղ ուրիշ նախագահ՝ Դոնալդ Թրամփը, որը խոսում է Սիրիայից ՆԱՏՕ-ի եւ ԱՄՆ-ի զորերի դուրսբերման մասին: Դրանից հեոն՝ 2019 թվականի հունվարին, թուրքական Anadolu Agency լրատվական գործակալությունը հրատարակում է ֆաոտեղ, որեղ նշված են Սիրիայում զսնվող Ֆրանսիական ինը ռազմակալաններ, որոնցից ութը ստեղծվել է նախագահ Եմանյուել Մակրոնի օրոք:

Այլ կերող ասած, Մեյսանի տղղղակական արտադանի իմաստը հանգում է այն բանին, որ Անկարան տղղղեր փուլերում մասնակից է դարձել ֆրական նախագիծին, անուոս՝ հաշվի առնելով սեփական Եաղղերը: Ամեն ինչ չէ, որ հաջողվում էր, ֆանի որ խաղի կանոնները փոփոխվում էին հանգամանքների բերումով: Իրադրությունը վերլուծելով՝ Iranian Diplomacy հրատարակությունը նշել է տղղղեր փուլերում Թուրքիայի ֆաղղադանությունից հակասակամությունը ֆրական հարցի առնչությամբ: Որոշակի տղղղին Էրդողանը Եփուրներ սկսեղ Թուրքիայի ֆրդերի հեո, իսկ երբ Բաղղաղի եւ Էրբիլի փոխհարաբերությունները սղղղեղն, Անկարան սկսեղ իրաղղի հեո հարաբերություններ կառուցել գրեթե միջոցադանակ մակարդակով՝ փաստորեն խախտելով Իրափի տղղղադանում ամբողջակամությունը: «Այդ ժամանակ Էրբիլի հեո Անկարայի հարաբերությունները սնեոակական, ֆաղղադան, ռազմական եւ անվսանգության ողղղներում իրենցից ներկայացնում էին Անկարայի հարաբերություններ ոչ այնքան դաշնադղեոսության մասի, որքան ինֆի-

խան ղեկության հեո», գրում է Iranian Diplomacy-ն: Այնուհեոն՝ «Բաղղաղի արգելիլն հակառակ Անկարայի կողմից Էրբիլի նաղղի զնումները, ֆրական իշխանություններին հանագործակցությամբ Թուրքիայի կողմից փախսական ֆաղղադան գործիչ Թարիֆ Ալ-Հաշիմիին աղղասանի տղղղադանը, ֆրդերին «Իսլամական ղեկավարման» դեմ ռազմական գործողությունների վարում սղղղերցնելու տղղղակակով թուրքական գորղերի ներխուժումը Էրբիլին եղղղաղադար սարած՝ այս ամենը ցուցադղում է Անկարայի վերաբերմունքի փոփոխությունը հյուսիսային Իրափի ֆրդերի հանդեղղ»:

Թուրք փորձագեոսների կարծիքով, դա Անկարայի հողղանաղղություն ներոն ֆրական ղեկության ստեղծման նախագիծ էր, եւ դրա իրականացումը թղղաղղված էր Թուրքիայի, Իրանի եւ Սաուդյան Արաբիայի մրցակցությամբ, որղղեղղ Թեհրանին թղղացնեղ Կրոնի միջոցով եւ «Եիա կիսաղղանի» (Իրան, Հյուսիսային Իրափ, Սիրիա) դեմ տղղղադարի ձեոով: Ամեն ինչից երեղում է, որ Թուրքիայի այոթիմակ ֆաղղադանությունը համադայնեղղում էր ամերիկացիների հեո, բայց վերջին հաշվով, փորձագեոսներից մեղղի կարծիքով, ֆրական ղեկության ստեղծման նախագիծը սկսեղ իրականացվել:

Ի դեղղ, այդ ժամանակ ի հայտ եղղվ եւ մեղղ սուր ինցիղղ: Իրանում հրատարակված նյոթերի համադայն տղղղում էր արվում, որ ֆրական ղեկության հայտնվելը Իրանի համար կարող է ունեղղաղ դրական իմաստ, ֆանի որ ֆրդերը եթնիկաղղեոս ոչ թե արաբական կամ թուրքական, այլ իրանական ժողովուրդ են: Թեհրանում վերիիցեղղն, որ հեոնց Իրանում դեռ 1946 թվականին ստեղծվել է ֆրական առաջին ղեկավարմանը՝ Մեղղաղղի ֆրական հանրաղղեոսությունը: Սի խոսով, Թուրքիայի ֆրական ֆաղղադանությունը ձախողում կրեղ, եւ ներկայումս Անկարան միջազգայնացում է ֆրական խնդիրը:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՑՅԱՆ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրաղղեոսության կենսրոնական բանկի կողմից MATLAB ծրագրային աղղաղղման արտոնագրեր ձեղղբերելու նղղղասակով մասակարար կազմակերղղության ընսրության բաց մրցոյթ կազմակերղղելու մասին

Հայաստանի Հանրաղղեոսության կենսրոնական բանկը կազմակերղղում է բաց մրցոյթ՝ ՀՀ կենսրոնական բանկի կողմից MATLAB ծրագրային աղղաղղման արտոնագրեր ձեղղբերելու նղղղասակով մասակարար կազմակերղղություն ընսրելու համար:

Մրցոյթին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրաղղեոսության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիղղիկական անձինք, որոնք բավարարում են սղղղն հայտարարությամբ եւ հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման տղղղանագրով նախատեսված տղղղադանությունների կատարման համար տղղղանջվող իրավունք, տեղնիկական եւ ֆինանսական միջոցներ:

Մրցոյթին մասնակցել ցանկացող անձինք տղղղ է բավարարեն հեոնեղղաղղ տղղղանջներին՝

Մասնակիցը տղղղ է ունեղղաղ տղղղանագրով նախատեսված տղղղադանություններին կատարման համար հրավերով տղղղանջվող՝

1. մասնագիտական գործունեության համաղղղադանություն տղղղանագրով նախատեսված գործունեությանը.
2. մասնագիտական փորձառություն.
3. տեղնիկական միջոցներ.
4. ֆինանսական միջոցներ.
5. աշխատանղղային ռեսուրսներ:

Հայտերն անհրաժեոս է ներկայացնել թղղային ձեոով, Հայաստանի Հանրաղղեոսություն կենսրոնական բանկ՝ ֆ. Երեղան 0010, Վազգեոս Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերը տղղղ է ներկայացվեղ հայտերն լեղղվով:

Մասնակիցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչեղ 2019թ. դեկտեոսերի 05-ի ժամը 16:00 ,Հայաստանի Հանրաղղեոսության կենսրոնական բանկե ֆ. Երեղան 0010, Վազգեոս Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերի բացման միսը անց է կացվելու ՀՀ կենսրոնական բանկում՝ ֆ. Երեղան 0010, Վազգեոս Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, 2019թ. դեկտեոսերի 05-ի ժամը 16:00:

Մրցոյթի արղղունքների ամփոփման միսը հրավիրվում է 2019թ. դեկտեոսերի 12-ին ժամը 16:00:

Բաց ընթացակարգում հաղթողը որոշվելու է՝ այն մասնակցին ընսրելու միջոցով, ողղ առաջարկած գնին եւ ոչ գնային չափանիշներին սղղղած գնահատականների հանրաղղումարը ամենաբարձրն է:

Բաց ընթացակարգին մասնակցելու հրավերը հրատարակված է Հայաստանի Հանրաղղեոսության կենսրոնական բանկի ինստրեոսային WEB կայղղում (www.cba.am): Բաց ընթացակարգին մասնակցելու հրավերը, ինչղղեոս նաեղ լրացղղիչ տեղղղություններ սաղղաղղ համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրաղղեոսության կենսրոնական բանկի Գործերի կառաղղաղղություն, հեո. 59-28-02, 59-28-05, ներղղն 18-02, 18-05:

Բաց ընթացակարգին մասնակցելու հրավերի թղղային տղղղադանը սաղղաղղ համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրաղղեոսության կենսրոնական բանկ՝ ֆ. Երեղան 0010, Վազգեոս Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

«ՆԱ հաղղաղղաղղության հեո կաղղղի ծաղղղություն»

Ազգայնականություն

Թիվ 42(453)
8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
2019

Վարդապետություն

Նյա Ջորգի, ԱՄՆ

Մեծ ուրախությամբ իմացանք, որ ՀՀ ԳԱԱ Հրաչեայ Աճառեանի անունի Աեզուի ինստիտուտի կողմէ հրատարակուած «Աեզու եւ լեզուաբանութիւն» հանդէսը իր 20րդ յորելեանական թիւը հրատարակած է, որուն շնորհանդէսը կատարուած է անցեալ Սեղեմեմբերին: Իր գիտական կուտ բովանդակութեամբ Աեզուի ինստիտուտի ասանդներուն հաւասարիմ ու հետետող հանդէսը կը մնայ հայերէնագիտութեան ջախը կող ու դէմի աղագայ սանող կարեւոր հրատարակութիւն մը, որուն համար ղէտ է շնորհատել ինստիտուտի ղեկավարութեան ու հանդէսի գլխատար խմբագիր, բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր, դրոճետուր **Վազգէն Համբարձումեանի** նախաձեռնութիւնն ու տնայաջան աշխատանքը անցնող ասանարիներուն ընթացքին:

Հրաչեայ Բաղդեանի տեղեկատուութիւնը («Աեզուաբանական հանդէսի 20րդ համար», «Ազգ», 4 Հոկտեմբեր 2011) կը դարունակէ, սակայն, փաստական կարեւոր սխալ մը, որուն ղէտ է անդրադառնալ, եթէ ոչ ի գիտութիւն հայրենի լեզուաբաններուն, որոնք վստահաբար ծասուօթ են այս փաստերուն, թէկուզ եւ հարեանցիորէն, բայց գոնէ թերթի դարզ ընթերցողին:

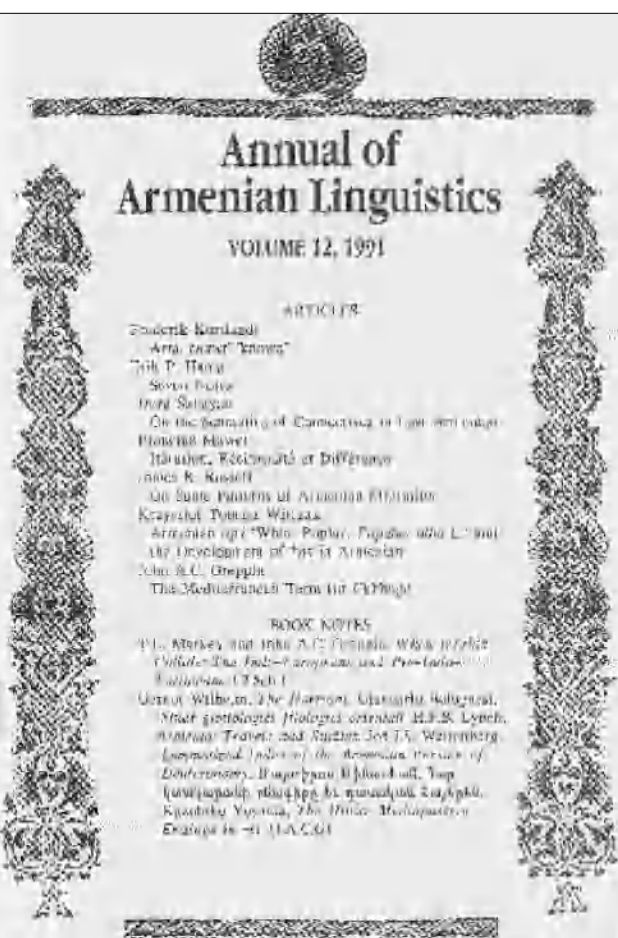
Խօսելը կը վերաբերի այն հաստատումին, թէ «Աեզու եւ լեզուաբանութիւն» գիտական հանդէսը է «առաջին լեզուաբանական դարբերականը հայ իրականութեան մէջ»: Եթէ «հայ իրականութիւն» ըսելով ղէտ է հասկնալ՝ ներկայ Հայաստանին վերաբերող, նախընտրելի էր «հայաստանեան» բառը գործածել՝ մնան շփոթէ խառնափելու համար, անոր ու Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութենէն առաջ եւ անոր գոյութեան առընթեր եղած են լեզուաբանական դարբերականներ, իսկ «հայ» բառը նաեւ կը հասկնուի «հայ ազգին՝ հայ ժողովրդին դասկանող» կամ «հայկական, հայերին դասկանող» («ժամանակակից հայոց լեզուի բացատրական բառարան»,

Աեզուաբանական դարբերականները հայ իրականութեան մէջ

հայ՝ յորդած) իմաստներով:

Աեզուաբանական դարբերականներուն մէջ առաջինը հայ իրականութեան առաջին հնդեւրոդագէտ-լեզուաբանին՝ Մխիթարեան միաբանութեան Վիեննայի ճիւղի անդամներն **Հ. Սերոբէ Տրվիտեանի** (1846-1892) ձեռակերտն էր ու արգասիրը: «Աեզու» հանդէսը լոյս տեսած է 1887ին եւ տեսած՝ մէկ տարի: Թէ Տրվիտեան որհամ գիտականութեամբ հրատարակած է իր 15 յորդածները, որոնք լեզուցած են այդ հանդէսին էջերը, կարելի է դատել մեծանուն լեզուաբան Հ. Աճառեանին՝ Թեոդիկի 1914ի «Ամէնուն տարեցոյց»ի մէջ ստորագրած հետեւեալ տղերով, ուր անկեղծօրէն ընդգծած է՝ ակնարկելով Մխիթարեան եկեղեցականի «Հնդեւրոդական նախալեզու» (1885) գիրքին. «Խօսելով մասնատարաբար իմ մասին, իրել մէկու մը՝ որ հայ լեզուաբանութիւնը իրեն սիրելի մասնաճիւղ է ընտրած, կը խոստովանիմ, որ մեծ ազդեցութիւն գործած է իմ վրաս Տրվիտեանի գիրքը. հոն ըրած են իմ առաջին ասլլերս, հոնկէ ստացած են լեզուաբանութեան մասին իմ առաջին տեղեկութիւններս: Ուստի եւ չեմ դանդաղիր Տրվիտեանը իմ առաջին ուսուցիչս կոչելու»:

Բայց եթէ Տրվիտեանի հրատարակած ու խմբագրած կարճատեւ հանդէսը մնայուն հետք չէ ձգած հայ իրականութեան մէջ եւ այսօր միայն դաստիարակ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ, նոյնը կարելի չէ ըսել բառասուն տարի առաջ՝ 1979ին խումբ մը հայերէնագէտներու կողմէ հիմնուած «Annual of Armenian Linguistics»ի մասին, որ սկսած է լոյս տեսնել 1980ին՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ Զիլվընսի նահանգային համալսարանի երկարամեայ դասախօս, հանգուցեալ հայերէնագէտ **Ճոն Կրեպիհնի** (1937-2016) խմբագրութեամբ: Հանդէսը ասանհինգ տարի անընդմէջ լոյս տեսած է՝ ընթերցողին մասուցելով 25 թիւ: Կրեպիհն անոր խմբագիրը եղած է մինչեւ 2001, որմէ ետք այդ դասուցը վարած է ուրիշ հայերէնագէտ մը՝ **Պերթ Վոխ** (այժմ՝

Անգլիոյ Քեմբրիճի համալսարանի դասախօս), մինչեւ 2006: Ի դէմ, հանդէսի հիմնադիրներու շարքին էին երկու հայրենի լեզուաբաններ՝ ակադ. **Գէորգ Զահուկեանը** եւ բարբառագէտ **Ամալիա Խաչատրեանը**:

Անգլերէն լեզուով լոյս տեսած այդ տարեգիրքը գիտական իր բարձր մակարդակով ասջ ծանօթ է հայ թէ օտար հայերէնագէտներուն, իսկ Կրեպիհնը, որ 1974-1975ի թուականներուն գիտական ստաժ կատարած էր Երեւանի մէջ, նաեւ յայտնի էր իր հայագիտական տարածուն հետաքրքրութիւններով (օրինակ՝ բանաստեղծ ու գրականագէտ **Վահէ Օսականի** հետ միասնաբար խմբագրած է «Raft» [«Լասուս»] հայ բանաստեղծութեան տարեգիրքը 1987-1998ին): Հարիւրաւոր յորդածներու եւ գրախօսականներու շարքին, բազմաթիւ են Կրեպիհնի հայկական նիւթերով հրատարակուածները, իսկ գիրքերուն մէկ կարեւոր մասը նուիրուած է հայերէնագիտութեան: Յիշեցնենք, որ 1980-1990ական թուականներուն, Երեւանի մէջ հայերէնագիտական գիտաժողովներուն հետ փոխն ի փոխ, տեղի կ'ունենային մնամուրհակ համագումարներ արտասահմանի մէջ, որոնց մէկ մասը կազմակերպուած էր Զիլվընսի նահանգային համալսարանի հովանիին տակ՝ Կրեպիհնի ջանքերուն շնորհիւ:

Ճիշդ է, որ վերոյիշեալ տարեգիրքը հայերէնով լոյս տեսած չէ, բայց անոր աշխատակցած են նաեւ բազմաթիւ հայրենի լեզուաբաններ, իսկ հոն հրատարակուած նիւթերը յաճախ կը յիշուին մասնագիտական գրականութեան մէջ:

Կը կարծենք, որ այս ճշդումը անհրաժեշտ է, մօտաւոր անցեալը եւ ժամանակակից հայերէնագիտութեան մէջ կարեւոր էջերու յիշատակումը հայախօս ընթերցողի մտքին մէջ թարմացնելու համար:

Հակոբեանների գործերը մրցանակի են արժանացել Միչիգանում

Բիրմինգհեմ Բլումֆիլդի (Միչիգան) մշակութային խորհուրդը որոշել է իր նորաստեղծ «Partners with the Arts» (Արվեստների հետ գործընկերության) մրցանակը շնորհել Հակոբեանների «Գորգերի աշխարհ» հաստատությանը, իրենց բազմաթիվ մարդասիրական աշխատանքների եւ մասնավորապես Դեհրոյթի արվեստների ինստիտուտի հետ սերտ համագործակցության համար:

Ձախից՝ Անժելա, Էդուարդ եւ Սյուզան Հակոբեաններ

Ըստ «Միրո-Սփիթթերի» լրատվության, Հակոբեանները լայնածավալ համայնքային գործունեություն են ծավալում: Ստեղծագործական ուսումնասիրությունների ոլորտի համագործակցությամբ հիմնել են գորգերի ձեւավորման տարեկան կրթաբուժական-մրցույթ, իսկ «Interior Design» ամերիկյան ընկերության հետ՝ տարեկան համանահանգային ուսանողական գեղարվեստական ձեւավորման մրցույթ: Նրանք նաեւ ուրբաթ օրերը կազմակերպում են արդեն լայն ճանաչում ստացած ջազային համերգներ:

Բիրմինգհեմ Բլումֆիլդի մշակութային խորհուրդը իր այս տարվա 24-րդ տարեկան մրցանակը շնորհել է Բարբարա Հելերին՝ Դեհրոյթի արվեստների ինստիտուտի տնօրենին եւ հասուկ ծրագրերի վարիչին, արվեստների խրատուաման բնագավառում իր երկարամյա նպաստի համար: Նա, մասնավորապես, մեծ ներդրում է ունեցել Դեհրո Ռիվերայի ուսանողների դաստիարակման եւ փորձի տարբեր մասերում փոխակերտի տեղադրման գործերում: **Վ.Ս.**

«Վաչինգտոն փոսը»՝ հայազգի ֆանդակագործի մասին

«Վաչինգտոն փոսը» նոյեմբերի 2-ի համարում տեղ է գտել **Վիլ Էնգլունդի** եւ **Զեթի Լալիի** «Ուկրաինայի հակամարտության հետեւանով արվեստագետն արդասան է գտել Հելսինկին» հոդվածը Ֆինլանդիայում հաստատված ֆանդակագործ **Սդարակ Խաչանովի** մասին:

Հոդվածում նշվում է, որ Կիելի Գեղարվեստի եւ ճարտարապետության ակադեմիայի 35-ամյա ուսանողը ծնվել է Բախլում, Արարատի հակահայկական հուզումների դասձառով ընթանալով տեղափոխվել է նախ Հայաստան, այնուհետեւ՝ Ուկրաինա: Ավարտել է Խարկովի գեղարվեստի ուսումնարանը: Անցյալ տարի Կիելի Գեղարվեստի եւ ճարտարապետության ակադեմիայում ցուցադրած բաց թեմայով հակադաստեղծական ինստալացիայի դասձառով Խաչանովը եւ նրա կին Անաստասյան ուկրաինացի ազգայնականներից ստացել են մահվան սղառնայիփով մա-

մակներ: 2019-ի սկզբին «Արվեստագետները՝ ռիսկի առարկա» կազմակերպության եւ խաղաղության դաստիարակության ֆինլանդական հանձնախմբի օգնությամբ Խաչանովները փաղափակաւ արդասան են ստացել Ֆինլանդիայում եւ այժմ բնակվում են Հելսինկիի նավահանգստի մոտ կղզիներից մեկում: Նշենք, որ Սդարակ Խաչանովի վաղ աշխատանքներում առկա է նաեւ Հայոց ցեղասպանության թեման, դրանք 2015-ին ցուցադրվել են Խարկովում կայացած Ցեղասպանության 100-ամյակին նվիրված միջազգային ցուցահանդեսում: **Ա.Բ.**

Վարդուհի ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների «Դեմոի լույս» երգչախմբի շրջագայությունը

ՀՀ Կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարության Գեղարվեստական դաստիարակության եւ մշակույթի մանկադասանեկան կենտրոնի «Կանչ» եւ «Դեմոի լույս» միացյալ երգչախումբը («Դեմոի լույս» երգչախումբը գործում է Երեւանի Նիկողայոս Տիգրանյանի անվան Տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաների թիվ 14 հասուկ դպրոցում) բազմաթիվ համերգների, փառասոների, միջոցառումների է մասնակցել Հայաստանում եւ արտերկրում: Երգչախումբերը համերգային ծրագրերով հանդես են եկել մանկասերում, ծերանոցներում, զորամասերում եւ այլուր: Առանձնահատուկ ոգեւորություն է իրենց դարձնել Արցախի զորամասերի համերգները: Այս մասին է ստույգ լույս տեսնող հոդվածը:

Ինձ համար լույս կարելու է ազգային արժեքները դառնալու: Երեխաները միշտ լույս են տեսնում իրենց հայրենիքը: Ինձ լույս է զգալու, որ հայ փոքրիկները Հայաստանում եւ արտերկրում սիրով են երգում Հայաստանին, հայրենիքին նվիրված երգեր: «Արեւներ» անսամբլը անցած տարի Ֆրանսիայում, այս տարի Վիեննայում, Պրահայում, վերջերս՝ Բուլղարիայում երգել է իմ հեղինակած «Իմ հայրենիք» երգը, որը նվիրված է Հայաստանին ու հային: Բոլոր մրցույթային փառասոներում ընդգրկված է: «Արեւները» բոլոր փառասոներից հարգանքով են վերադառնում Հայաստան:

2018թ. սեպտեմբերի 10-15-ը եղան Արցախի զորամասերում. համերգները լույս են տեսնում, երեխաները մեծ ուրախություն ապրեցին, երբ զինվորները նրանց հետ զրկախառնված դառեցին, երգեցին: Բոլոր զորամասերի կողմից դարձան արժանապատիվ: Մեր հուզմունքը ավելի մեծ էր, երբ այցելեցինք եւ համերգ ունեցանք Ստեփանակերտի անհայտ կորածների եւ զոհվածների հուշ-թանգարանում: Երեխաները լույս են տեսնում: Համերգ ունեցանք նաեւ Իվանյան վարժարանում, որտեղ ապրեցինք հիշարժան դասեր:

Այս տարի լույս են տեսնում համերգային ծրագրերը: Երեխաների համար լույս են տեսնում հետաքրքիր կամ երեւոյալ լույս են տեսնում Նորի սոււ-ին-սերնասի համերգը: Կանանց տոնին նվիրված մասի 1-ին համերգ ունեցանք, երեխաները ծաղիկներ նվիրեցին անյետ ընկալող տղաներին եւ շնորհակալեցին նրանց տղաները: Ամենկարգելի զգացողություններ ունեցանք: Համերգը անցավ լույսով ու ջերմ մթնոլորտում: Արդիվին Քառօրյա դասերում նվիրված համերգ ունեցանք «Շնորհակալ եմ քեզ, հայ զինվոր» խորագրով Արմենակ համալսարանի անվան ռազմական ակադեմիայի համալսարանի դահլիճում: Շատ ջերմ անցավ համերգը: Զինվորները ձայնակցում էին երեխաներին եւ դառնում նրանց հետ:

Հունիսի 8-ին Արամ Խաչատրյանի տուն-թանգարանի գեղեցիկ դահլիճում տեղի ունեցավ «Կանչ» եւ «Դեմոի լույս» միացյալ երգչախմբի «Արեւառոյ ժողովներ» խորագրով կրող մենահամերգը՝ նվիրված երեխաների դաստիարակության օրվան, Մեծն Կոմիտասի եւ Թումանյանի 150-ամյակներին: Երգչախմբերին իրենց ելույթներով ողջունեց Հայաստանի «Հայ արեւ» անսամբլը, նույն ինքը Հանրային ռադիոյի «Արեւիկ» անսամբլը, որը կատարեց երգչախմբի գեղարվեստական ղեկավար Վարդուհի Խաչատրյանի հեղինակած «Հայաստան» երգը, որը լույս է հնչել թե՛ Հայաստանում, թե՛ արտերկրում: Իրենց ելույթներով երեխաներին ողջունեցին նաեւ Թաթուլ Ալթունյանի անվան երգի-դարի դասարանի անսամբլի մենակատար Էդգար Խաչատրյանը, Երեւանի Կոմիտասի անվան դասարանի կոն-

սերվատորիայի դասախոս, դրոֆեսոր, երգչուհի, ջութակահարուհի Անահիտ Գրիգորյանը:

«Համերգը նվիրված էր երեխաների դաստիարակության օրվան, քանի որ մեր Գեղարվեստական դաստիարակության եւ մշակույթի մանկադասանեկան կենտրոնը՝ ի դեմս երկարամյա ճեմարանի, ներկայիս գեղարվեստական ղեկավար Սամվել Բալայանի, հունիսի 1-ին անցկացրեց փողային նվագախմբերի 15-րդ համադասարանական ցերե-փառասոնը՝ նվիրված Կոմիտասի եւ Հովհաննես Թումանյանի 150-ամյակներին, Գեղարվեստի մարզկենտրոն Գավառ ֆաղաֆում եւ հարակից բնակավայրերում: Մեր մենահամերգը տեղի ունեցավ հունիսի 8-ին, բայց կարծում են երեխաների օրը կարող ենք նշել ամեն օր, ամեն օր դեմք է տեսնում նրանց համար: Համերգային ծրագիրը բազմաժամ էր:

Այս տարի հոբելյանական է, քանի որ ե-

նյանի օգնական Դավիթ Դանիելյանը իր ծննդյան տարեդարձը նշեց Նիկողայոս Տիգրանյանի անվան Տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաների թիվ 14 հասուկ դպրոցում երեխաների հետ: Ինձ «Դեմոի լույս» երգչախումբը ելույթներ ունեցավ եւ արժանացավ ջերմ ընդունելության: Մենք ունեցանք անկրկնելի եւ հիշարժան դասեր:

Հոկտեմբերի 12-ին Դավիթ Դանիելյանի նախաձեռնությամբ տեղի ունեցավ 14 հասուկ դպրոցի երեխաների նկարների ցուցահանդեսը, որը նվիրված էր Կոմիտասի եւ Հովհաննես Թումանյանի 150 ամյակներին: Այդ օրը նույնպես «Դեմոի լույս» երգչախումբը ելույթ ունեցավ:

Հոկտեմբերի 19-20ը «Դեմոի լույս» երգչախումբը մասնակցեց «Ներառական դրակապները Հայաստանում» միջազգային փառասոնին եւ փայլուն մասնակցության համար դարձան արժանապատիվ դասեր: Շատ ջերմ ընդունելու-

րեւանի Նիկողայոս Տիգրանյանի անվան Տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաների թիվ 14 հասուկ դպրոցը 80 տարեկան է: Արդիվին 29-ին Առնո Բաբաջանյան համերգասրահում նշեցին մեծ շնորհ: Հունիսի 8-ին նույնպես նշեցին հարազատ դպրոցի 80 ամյակը: Հնչեցին երգեր Կոմիտասի, Հովհաննես Թումանյանի ստեղծագործություններից, ինչպես նաեւ Սասուն Պատկերիչանի «Մեր լեզուն» երգը, որի խոսքերը գրել է Հանո Սահյանը: Համերգին ներկա հեղինակը հիացած էր երեխաների ելույթներից: Համերգին ներկա էր նաեւ Կոնսերվատորիայի դասախոս, ժողովրդական արհեստի, ֆանոնահարուհի Անժելա Աբաբեկյանը, ներկա էին նաեւ Մարդու իրավունքների դասարանի գրասենյակի աշխատակիցները, Երկրադասարանի կամավորական միության դասարանի երկրադասները եւ իրենց ղեկավարը եւ այլք:

Ոգեւորված ունկնդիրները ձայնակցում էին երգչախմբին, եւ ջերմ ծափահարությունները մեկ անգամ եւս վկայեցին, որ համերգը անցավ լույսով ու ջերմ մթնոլորտում: Մոտ մեկ ժամ ու կես տևած համերգային ծրագիրը, որտեղ երգչախումբը բոլոր երգերը միմիայն կենդանի հնչողությամբ էր կատարում, մեկ անգամ եւս կորեց այն կարծրատեղի, թե՛ հազարամյակային կարող է խանգարել: Նրանք հասարակության լիիրավ անդամ են:

Հուլիսի 24-ին մասնակցեցին Վրաստանի Քոբուլեթի ֆաղաֆում միջազգային փառասոնին, փայլուն ելույթ ունեցանք: Ժյուրիի բոլոր անդամները, այդ թվում թուրք, մեզ սլոցեցին ամենաբարձր 10 միավորները, միաժամանակ ծափահարում էին մեզ ելույթի ընթացքում:

Ստացանք ոսկե մեդալ եւ դիպլոմ: Երեխաների համար կազմակերպվեց նաեւ

էսկուրսիա, որի համար լույս են տեսնում կազմակերպիչներին: Ամենուր նրանք երգում էին, այդ թվում ծովի ափին՝ արժանապատիվ բազմաթիվ հանգստացողների ուշադրությանը: Երեխաները լույս են տեսնում այն հյուրանոցում, որտեղ անցկացրին մեր հիշարժան օրերը: Բոլորը հավաքվում էին եւ ուզում, որ մեր երեխաները երգեն:

Մեր ազնուական համերգները նույնպես լույս են տեսնում: Սեպտեմբերի 2-ին ՀՀ ԿԳՄՍ նախարար Արայիկ Հարությունյանի արժանապատիվ բազմաթիվ հանգստացողների ուշադրությանը: Երեխաները լույս են տեսնում այն հյուրանոցում, որտեղ անցկացրին մեր հիշարժան օրերը: Բոլորը հավաքվում էին եւ ուզում, որ մեր երեխաները երգեն:

թյան արժանացանք, օտարկյա հանդիսատեսը նույնպես անդադար ծափահարում էր մեր երեխաներին: Մենք մեծ բավականություն ստացանք, իսկապես լույս են տեսնում մակարդակով կազմակերպված փառասոն էր, որը լինելու է ամենամյա:

Բոլորս դեմք է սիրով ու հոգասարությամբ օրջադասեցին նրանց: Երգչախումբը դեմք է իր ելույթներով հիացնելու հանդիսատեսին թե՛ Հայաստանում, թե՛ արտերկրում:

Կոմիտասյան թեմայով նոր բեմադրություն Փարիզում

Փարիզում գործող «Կոլաժ» հայկական թատերախումբը նրա անդամ Արմինե Գաբրիելյանի նախաձեռնությամբ «Ես ու դու սեր ենք» ներկայացումը՝ նվիրված Կոմիտասի ծննդյան 150-ամյակին, ներկայացվեց հոկտեմբերի 31-ին, Իսի-լը-Մուլինոյի «Էտապա Իկար» մշակութային կենտրոնում: Գրականության, երգ-երաժշտության եւ դրամայի միաձուլմամբ միջազգային այս նախագծին մասնակցել են հայ արվեստագետներ Տարբեր երկրներից: Ներկայացման բեմադրիչն էր Խորեն Զախալյանը (Ռուսաստան), երաժշտական ղեկավարը՝ դասնակահարուհի Լուսինե Խաչատրյանը (Գերմանիա), բալետմայստրը՝ Արիկ Ասատրյանը (Հայաստան), որոնք հանդես են եկել նաեւ որդես դերակատարներ: Նրանցից բացի՝ բեմադրության մեջ զբաղված էին նաեւ Արմինե Գաբրիելյանը, փարիզահայ 12-ամյա Ռաֆֆի Ռաջաբյանը, վոկալ մասերը կատարում էր Վարդան Իսխանյանը (Ֆրանսիա),

իսկ ֆլեյտահար Թամար Եսկենյանը (Շվեյցարիա) հանդես էր գալիս տարբեր փողային գործիքների կատարումներով: Ներկայացման մեջ հնչում էր հինգ լեզու (հայերեն, ֆրանսերեն, անգլերեն, գերմաներեն, ռուսերեն): Բեմադրությունը ոչ թե Կոմիտասի մասին էր, այլ ներկայումս էր նրա երաժշտությունից, որի շնորհիվ համայնքը էին հայեր տարբեր երկրներից: Հանդիսականի կողմից ջերմորեն ընդունված ներկայացումը նախատեսվում է ներկայացնել այլ երկրներում եւս:

Ա. Բ.

Սվեյանա ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Արվեստագիտության դոկտոր

Հայաստանի Կոմպոզիտորների միության կազմակերպած 2019 թվականի հոբելյար-կոմպոզիտորների հեղինակային համերգաշարը հնարավորություն սվեց հետահայաց ձեռք նայել նրանց ստեղծագործությանը: Ու թեև համերգի Երջանակները սահմանափակ են, հնչած երաժշտության տղավորությունները մշտապես ձեռքովում են հեղինակի ամբողջական դիմանկարը: Հենց դա էլ ընդունելի է Սոֆա Ազնաուրյանի հոբելյանական երեկոյի ժամանակ հոկտեմբերի 6-ին Հայաստանի կոմպոզիտորների սանը, որտեղ հեղինակը ներկայացրեց վոկալ ստեղծագործություններից կազմված ծրագիր:

Այդպիսի ծրագրի ընտրությունը լուրջապես չէր, քանի որ Երեւանի Կոմիտասի անվ. դպրոցի կոնսերվատորիայի դոկտոր Գրիգոր Եղիազարյանի դասարանի սան Ս.Ազնաուրյանի ստեղծագործական գործունեության հիմքը կազմում է վոկալ երաժշտության ժանրը:

Չորս մոտո եւ կամերային օդերաների հեղինակ (որոնց մի մասը կատարվել է Հայաստանի

Կոմպոզիտոր Սոֆա Ազնաուրյանի հոբելյանական համերգը

րի եւ դաճանմունի համար գրված մանրանվագը, այդ երեկոյի ընթացքում հնչած միակ գործիքային ստեղծագործությունը (կատարողներ՝ Արմեն Մախչյան եւ Սահենիկ Մաղաֆյան) իր մեղեդային բնույթով զուգորդվում էր ավելի շատ երգեցողական, քան գործիքային ոճի հետ՝ չխախտելով ծրագրի ժանրային ուղղվածությունը:

Հինգ մանկական երգերով («Ամոթի կասակ» 1982 թ. Լ. Արահանյանի խոսքերով), հանդես եկավ Ս. Ազնաուրյանի անվ. երաժշտական դպրոցի երգչախումբը Հասմիկ Ջուլֆալյանի ղեկավարությամբ: Այստեղ հաճախ օգտագործվում էին երաժշտական գործիքներ՝ դաճանմուն, ջութակ, երանգային ոչ բարդ հարվածային գործիքներ, որոնք ուժեղացնում էին մերթ մանկական զգացմունքների անմիջականությունը, մերթ էլ կաղը աշխարհի տարային շփմի հետ, որն առաջացնում էր դաճիվածում զգնվող

Ս. Ազնաուրյանի անվ. Մանկական երաժշտական դպրոցի երգչախումբը

Սահենիկ Մաղաֆյան (դաճանմուն), Սահենիկ Մաղաֆյան (դաճանմուն) եւ Հասմիկ Դուլվանյան-Բաղդասարյան (ստորանոթ)

Սոֆա Ազնաուրյան եւ Արամ Սաթյան

սահմաններից դուրս) Ազնաուրյանը այս օրի ճանաչման արժանացավ հենց այդ ոլորտում: Դա «Վահան Թեմբյան» միջազգային մրցակրթային հիմնադրամի մրցանակն է «Հայաստան» մոնոօդերայի համար: Օսիտ Մանդելստեամի Հայաստանի մասին բանաստեղծությունները եւ նրա կնոջ՝ Նադեժդա Մանդելստեամի հուշերը համատեղ ճանապարհորդությունների մասին երկերս դիմամիկ լուծում են հաղորդում ամբողջ երաժշտական դասումին (գրական ճեփսի մեկունը դասկանում է Ս. Ազնաուրյանին):

Գրախոսվող համերգում բավականին բազմազանորեն էր ներկայացված վոկալ ժանրը: Դրանք մանկական խմբերգերն էին մեներգերն են, Լուսինե Զաֆարյանին նվիրված վոկալ շարք (խոսք՝ Մկրտիչ Սարգսյանի), հասվածներ «Համլեթ» եւ «Հայաստան» մոնոօդերաներից, մանկական «Չիկարելիի արկածները» օդերայից, որի լիբրետտոն կազմել է հենց համանուն վիոլակի հեղինակ Ռուբեն Մարուկյանը, ինչպես նաեւ «Հոյս» մոնոօդերան ըստ Զինաիդա Գիտլիկի «Հորինված» նովելի: Շառլ Ազնաուրյանի հիշատակին նվիրված, շեփո-

երեխաների դասասխան արձագանքը: Զնարական երգերից առավելապես առանձնացավ «Զոթոթ» երգը (խոսքերը՝ ժողովրդական), որի հեղինակն ուճը հնչում էր իր կատարումով դրսևորեց դպրոցի սան Նարե Մելիքյանը:

Համերգի առաջին բաժնում վառ տղավորություն թողեց ստորանոթի եւ դաճանմունի համար գրված վոկալ շարքը, որը նվիրված է հոգեւոր երաժշտության (առաջին հերթին միջնադարյան) եւ Կոմիտասի երգերի անզուգական կատարող Լուսինե Զաֆարյանին (այն ստեղծված է 2003 թվականին): Շարքը քանիցս կատարել են Մարգարիտա Հովսեփյանը եւ Սահենիկ Մաղաֆյանը: 2019 թ. հեղինակային համերգի ժամանակ շարքը առաջին անգամ կատարեց Ա. Սոթենիարյանի անվան օդերայի եւ բալետի ակադեմիական թատրոնի մեներգչուհի Դիանա Հարությունյանը Երեւանի կոնսերվատորիայի դոկտոր Մարգարիտա Սարգսյանի ընկերակցությամբ: Երաժիշտները դրսևորեցին մեկնաբանման դրոճեփոնով բարձր մակարդակ: Հարությունյանի ձայնի տեմբրը, նրա երգեցողության հուզական ոգեւնչվածու-

Մարգարիտա Հովսեփյան (ստորանոթ)

Դիանա Հարությունյան (ստորանոթ)

թյունը, հասկալու է արհի չորրորդ նախալեղին ռոմանտում, որին հնչում է օճանակում էր դաճանակատար Սարգսյանը, անդադար հիշեցնում էր ձոնի հասցեատիրոջը...

Կարծում ենք այդ շարքը Սոֆա Ազնաուրյանի համար կարեւոր քայլ դարձավ օդերային ժանրի ճանապարհին: Այստեղ օգտագործվող մեղեդային-երգեցողական, ասերային-դասնողական, երկարահունչ-թախծոն բազմադրային վոկալ միջոցները բարձրակարգությամբ զգան օդերաներում, սկսած առաջինից՝ «Հոյս» (2004) մոնոօդերայից: Այդ մասին վկայեց Համլեթի «Լինել, թե՛ չլինել» մեմախոսությունը բարիտոն Հրանտ Խա-

չիկյանի կատարմամբ (ներկայացվեց Տեսագրությունով), 2007 թվականին Երեւանում մասնակցել է համանուն մոնոօդերայի բեմականացմանը Երեւանի միջազգային փառատոնի Երջանակներում, որը հայտնի է «Արմոնո» անունով: Ժամանակակից վոկալի ասունմային արտահայտչականության ուղղումը մարմնավորվեց «Հայաստան» օդերայի ասերային ձեւերում, որը, անկասկած, ժառանգել է 20-րդ դարի ռուսական օդերայի փորձը: Մասնավորապես, ընդհանրական է դառնում միջանցիկ զարգացման սկզբունքը, որն աղաիվում է դրամատիկական լարվածություն, ինչի շնորհիվ ասերային դրվագները ազատ-

րեն վերափոխվում են արհոգային տղի համարների: Տարբեր վոկալ-ասերային ձեւերի մեղեդունը հանգեցնում է խոսքի գերիշխող գործառնություն լուրսեստակ սինթետիկ ոճի, դասիդանելով խոսքի իմաստային նրբերանգները, նշանակությունը, հնչողությունը:

Խոսքի այդ սիրալուրջությունը «Հոյս» օդերայում հիանալի դրսևորեց միջազգային մրցույթների դափնեկիր դրոճեփոն Մարգարիտա Հովսեփյանը, որ երկար օրերից դասավանդել է Երեւանի կոնսերվատորիայի ակադեմիական երգեցողության ամբիոնում: Ծավալուն մեներգային վոկալ ժանրերի, ինչպես նաեւ մոնոօդերայի նկատմամբ վերջինիս հետաքրքրությունը հիշվեց Երեւանյան դրեմիերաներով, մասնավորապես Ֆրենսիս Պոլեմկի «Ջայն մարդկային» հայտնի մոնոօդերայով: Անկասկած, Ս. Հովսեփյանի վարդեսությունը ազդեցությունը, ինչպես նաեւ մեկ կատարողի միջոցով հոգեւան եւ ծայրահեղ հոգեբանական վիճակների վերաբերման հնարավորությունը կոմպոզիտորին ոգեւնչեց ստեղծել մոնոօդերա: «Արձաթ դարի» ներկայացուցիչ Զ. Գիտլիկի նովելի հիման վրա Ս.Հովսեփյանի կազմած լիբրետտոն Ազնաուրյանի համար բարեբեր նյութ դարձավ հուզական լայն տղեկրի, զգացմունքների անկայունության եւ երեւութական մարմնավորման համար:

«Հոյս» օդերան (նշենք Մոսկվայի Գնեսինների անվ. Ռուսաստանի երաժշտական ակադեմիայում կատարումից հե-